

Cevdet Yılmaz - H. Akengin (2018) "*Nüfus Sorunları*",
Günümüz Dünya Sorunları, (Ed.: H. Akengin),
Pegem Akademi Yay., (17-50).
ISBN 978-605-241-498-9 / DOI 10.14527/978605241498

2. BÖLÜM

NÜFUS SORUNLARI

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Hamza AKENGİN

Marmara Üniversitesi

Günümüzde dünya nüfusu (2018 yıl ortası itibarıyla) 7,6 milyarı bulmuş (7.635.000 000), ortalama olarak günde 250.000, yılda 83 milyon kişi artarak 8 milyara doğru hızla yol almaktadır. Dünya nüfusunun bu hızlı artışına karşılık; yeryüzünde dengesiz dağılışı, eğitim ve sağlık imkânlarına ulaşmada görülen bölgesel farklılıklar, beslenme yetersizliği ve açlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki güçlükler günümüz dünya nüfusu ile ilgili önemli problemlerdir.

Bu sorunların ortaya çıkmasında temel sebep; 19. Yüzyıl sonlarından başlayan 20. Yüzyıl boyunca devam eden ve doğumların ölümlerden fazla olmasıyla kendini gösteren dünya genelindeki hızlı nüfus artışıdır. Özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde ölüm oranlarının çok hızlı bir şekilde doğum oranlarının altına düşmesi ve yıllık nüfus artış hızının % 3'lere kadar yükselmesi bunda önemli rol oynamıştır.

Nüfus artış baskısı bir taraftan istihdam, konut gibi beşerî yatırımları, diğer taraftan da birçok ülkede su, arazi ve doğal kaynaklara olan talepleri artırmaktadır. Bilim insanları başta genel olarak dünya nüfusu olmak üzere, dünyanın hemen her yerinde ülke ve bölgelere göre nüfus miktarının ne kadar olması gerektiği konusunda araştırma ve yayınlar yapmakta, tartışmalara katılmaktadırlar. Bu araştırmaların amacı; mevcut kaynaklar ile bu kaynakların besleyebileceği ve en yüksek hayat standardını sağlayacak optimal nüfus miktarını belirlemek ve her toplum ya da ülke için nüfus ve kaynaklar dengesini gözeten politikalar üretmektir.

Hemen her konuda olduğu gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin nüfusla ilgili sorunları da birbirinden farklı olup, bu sorunları hem gelişmiş, hem gelişmekte olan ülkeler farklı boyutlarda hissetmektedir.

Nüfus istatistikleri incelendiğinde genel olarak ülkelerin gelişmişliği ile nüfus artış hızları arasında ters bir orantı vardır. Gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış oranları yüksek, gelişmiş ülkelerde ise düşüktür. Gelişmiş ülkelerin nüfusları yavaş ya da hiç artmazken, gelişmekte olan ülkelerin nüfuslarının ise çok hızlı arttığı görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerin nüfuslarının artmaması ya da düşük nüfus artışı uzun vadede istihdam, pazar, güvenlik, yaşlı nüfus oranının artması gibi konularda bazı problemlerin ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerdeki yüksek nüfus artışı ise, kontrol altına alınmadığı takdirde, kalkınmayı geciktirir, temel ihtiyaçların karşılanmasını güçleştirir. Bunun sonucu ortaya çıkacak olan ekonomik yetersizlikler, genç nüfusun eğitimi ve onlara nitelik kazandırılmaması, sosyal hizmet altyapısından yoksunluk, işsizlik, kırdan kente göç ve buna bağlı çarpık kentleşme gibi problemler nüfusla ilgili sorunların büyümesine ve çözümünün zorlaşmasına yol açmaktadır. Sonuçta gelişmekte olan ülkelerde doğumlara bağlı yüksek nüfus artışı çok önemli bir sorun iken, artmayan bir nüfus da gelişmiş ülkeler için aynı derecede endişe verici bir durumdur.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin nüfusla ilgili sorunları farklı olmakla birlikte, dünyanın nüfus gelişim seyri dikkate alındığında bu sorunun ortak yanları da vardır. Küresel ve bir bütün olarak düşünüldüğünde dünya nüfusunun hızla artması, sınırlı olan kaynakların da çabuk tükenmesine yol açmaktadır. Dünyadaki kaynakların üretim ve tüketimlerinin de bir sınırı olduğu hususu ise herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Bu itibarla nüfusla ilgili sorunlar çok yönlü ve bir o kadar da birbirleriyle ilişkili olan hususlardır. Nüfus artışı bir taraftan eğitim, sağlık ve istihdam gibi beşerî yatırımlara olan istekleri artırırken, diğer taraftan da birçok ülkede su, arazi ve doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Nüfusun nitelikleri, nüfus artışı, bebek ölümleri, hastalıklar, kontrolsüz doğumlar ve ölümler, beslenme sorunları, ırk ve cinsiyet ayrımcılığı, yaşlı nüfus ya da nüfusun yaşlanması, işsizlik, çocuk işçiliği, sosyal güvenlik, adalet, eğitim, göçler, hızlı kentleşme vb. çok sayıda sorun günümüz dünyasının en önemli gündem maddeleridir.

Bu nedenle dünya nüfusu ve nüfustan kaynaklanan sorunlar incelenirken, ülkelerin gelişmiş ya da gelişmemiş olmasından ziyade, ortak noktalar dikkate alınarak incelenmesi bilimsel mantığa daha uygundur. Önce sorunun tespiti, ardından ülke ve bölgelere göre olan farklılıkların ortaya konması daha akılcıdır. Aşağıda dünya nüfusu bu ortak noktalar üzerinden hareke edilerek ana başlıklar altında ele alınmıştır.

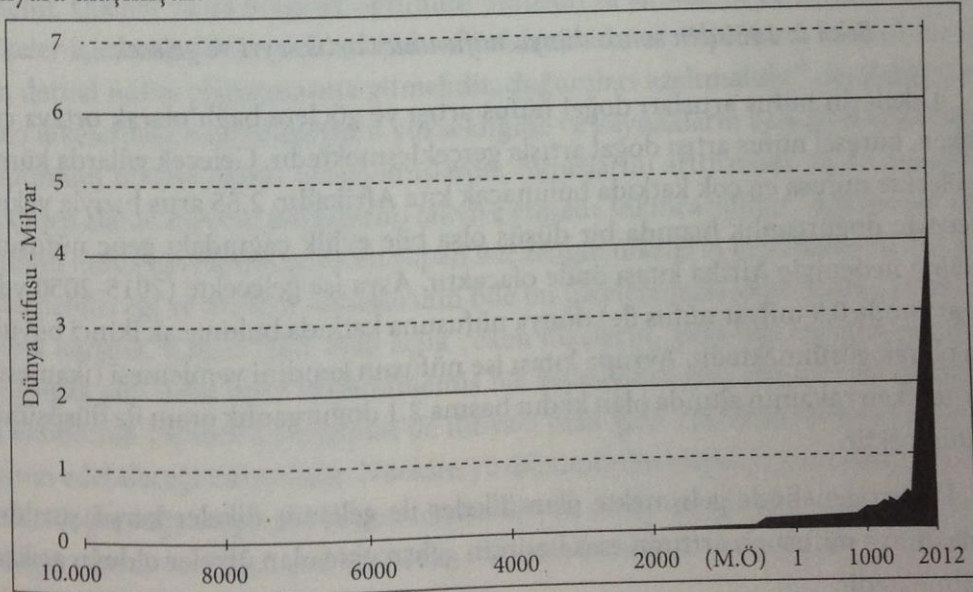
Dünya Nüfusunun Gelişim Seyri

18. Yüzyıl öncesi döneme ait dünya nüfusunun gelişim seyri ile ilgili kesin bir bilgi olmamakla birlikte, genel anlamda üretim ve ticaretin artışına bağlı olarak

nüfusun arttığı, buna karşılık savaşlar, salgın hastalıklar, doğal afetler gibi olaylara bağlı olarak nüfusta zaman zaman hızlı azalmalar olduğu anlaşılmaktadır (Braudel, 1991). Milatta 250 milyon civarında olduğu tahmin edilen dünya nüfusu 1800 yılında 900 milyona, 1900 yılında 1,6 milyara yükselmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 2004).

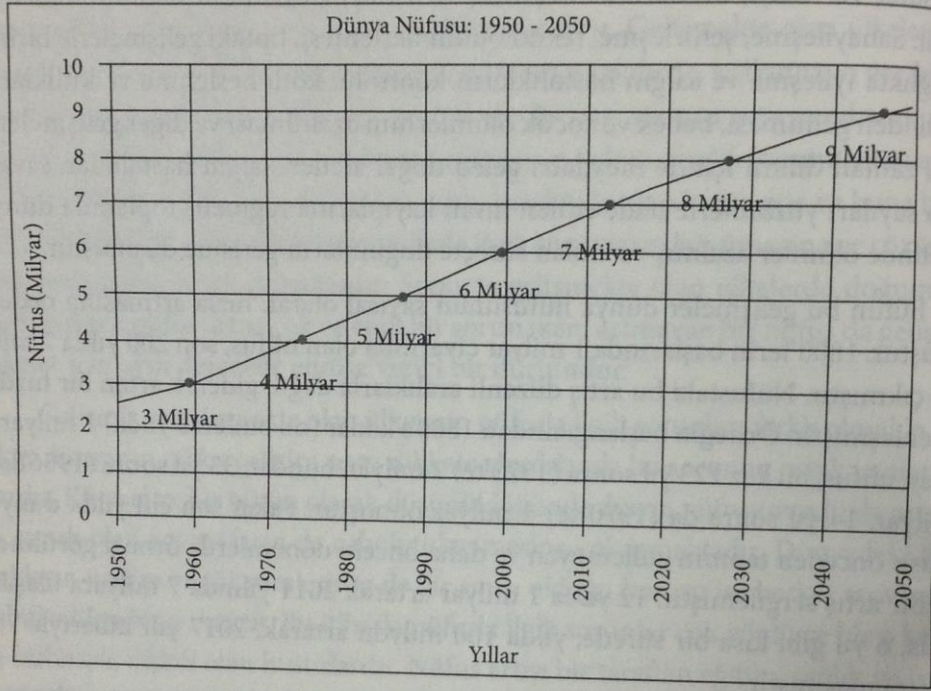
Nüfus artışının nedenleri ve nasıl ortaya çıktığı hususunda bugün tartıştığımız süreç 18. Yüzyıl ortalarında başlamış ve Sanayi Devrimi ile kendini hissettirmiştir. Sanayileşme, şehirleşme, teknolojinin ilerlemesi, tıptaki gelişmelerle birlikte sağlıkta iyileşme ve salgın hastalıkların kontrolü, kötü beslenme ve kıtlıkların üstesinden gelinmesi, bebek ve çocuk ölümlerinin azaltılması ve diğer gelişmelerle (aynı zaman dilimi içinde meydana gelen doğal afetler, salgın hastalıklar, savaşlarda sayıları yüzbinlerle ifade edilen insan kayıplarına rağmen) toplamda dünya genelinde ölümler azalmış ve anılan süreçte doğumların gerisine düşmüştür.

Bütün bu gelişmeler dünya nüfusunun sayısal olarak hızla artmasına neden olmuştur. 1800'lerin başlarında 1 milyar civarında olan nüfus, son 200 yılda 7 milyara çıkmıştır. Nüfustaki bu artış düzenli aralıklarla değil, giderek artan bir hızda gerçekleşmiştir. Örneğin başlangıcından 1800'e kadar (on binlerce yılda) 1 milyara ulaşan nüfus, bu kez 123 yıl sonra (1923'te) 2 milyar, bundan 33 yıl sonra (1956'da) 3 milyar, 14 yıl sonra da (1970'de) 4 milyar olmuştur. Fakat son elli yılda dünya nüfusu önceden tahmin edilemeyen ve daha önceki dönemlerde örneği görülmemiş bir artış sergilemiştir. 12 yılda 1 milyar artarak 2011 yılında 7 milyara ulaşan nüfus, 6 yıl gibi kısa bir sürede, yılda 100 milyon artarak, 2017 yılı itibarıyla 7,6 milyara ulaşmıştır.

Şekil 1. İlkçağlardan 2000'li yıllara dünya nüfusunun gelişim seyri.

Birleşmiş Milletler'in Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesinin 2017'de yayınladığı Dünya Nüfus Tahminleri Raporu'na göre; dünya nüfusunun 2030 yılında 8,6 milyara, 2050 yılında 9,8 milyara ve yüzyıl sonunda 11,2 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir¹. Fakat bu taminlerde kesinlik yoktur. Belirsizliği ortaya çıkaran ise hemen her ülkede görülen doğurganlıktaki düşüş ile kadın başına çocuk sayısının 2 ve altına düşüyor olmasıdır. Hayatta kalma beklentisinin uzaması da diğer faktördür.

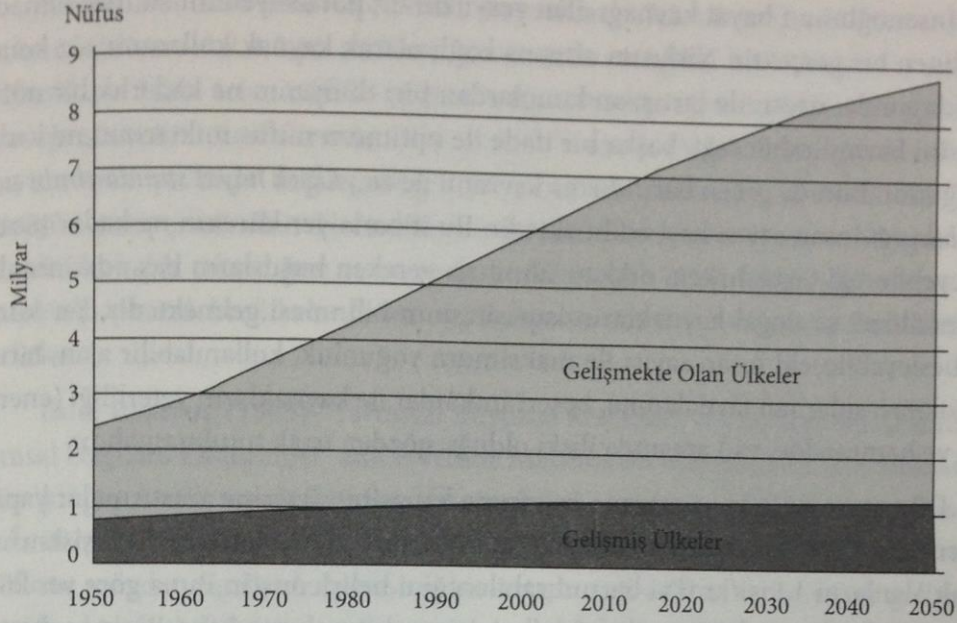

Şekil 2. 1950'den sonra dünya nüfusunun artış seyri ve gelecek.

Ülkelerin nüfus artışları doğal nüfus artışı ve göçlere bağlı olarak ortaya çıkarken, küresel nüfus artışı doğal artışla gerçekleşmektedir. Gelecek yıllarda küresel ölçekte nüfusa en çok katkıda bulunacak kıta Afrika'dır. 2,55 artış hızıyla yakın gelecekte doğurganlık hızında bir düşüş olsa bile evlilik çağındaki genç nüfusun fazlalığı nedeniyle Afrika kıtası önde olacaktır. Asya ise gelecekte (2015-2050 yılları arasında 0,9 milyar nüfus ile) dünya nüfusuna katkıda bulunacak ikinci büyük kıta olarak görülmektedir. Avrupa kıtası ise nüfusun kendini yenilemesi (ikamesi) için gereken rakamın altında olan kadın başına 2,1 doğurganlık oranı ile düşüşünü sürdürecektir.

Dünya genelinde gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler karşılaştırıldığında dünya nüfusunu arttıran esas kesimin gelişmekte olan ülkeler olduğu açıkça görülmektedir.

¹ <https://www.un.org/development/desa/publications/world-population-prospects-the-2017-revision.html> (Erişim Tarihi: 10.10.2018)

Şekil 3. Nüfus artışında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin payları.

Optimum Nüfus ya da Kaynakların Nüfusu Besleme Kapasitesi

Optimal ya da *optimum nüfus*, sahip olunan (görünür) kaynaklar ile ülke (ya da bölge) nüfuslarının dengede olma (ideal nüfus) halini ifade eden teorik bir kavramdır. Herhangi bir ülke için "bu ülke optimum nüfusa sahiptir" demek çok güçtür. Ülkeler ya da bölgeler optimum nüfusun ya altında ya da üstündedir. Bazı ülkeler için; yaşadıkları açlık, kıtlık ve sefaletle bakarak "optimum nüfusu aşmıştır, derhal nüfus planlamasına gitmelidir, doğumları azaltmalıdır" denilebilirken, bazı ülkelerdeki refah düzeyinin yüksekliğine ve kaynakların bolluğuna bakılarak "optimum nüfusa henüz ulaşmamışlardır, nüfuslarını arttırmada ya da dışarıdan göçmen alarak mevcut nüfuslarını takviye etmede sakınca yoktur" denilebilir. Optimum nüfus kavramını göreceli yapan ise; zengin ülkelerin kaynaklarının bir gün tükenebileceği ve mevcut nüfuslarının bile bu ülkelere fazla gelebilecek olmasıdır. Buna karşılık, bugün fakir olup açlık çeken ülkelerin, gelecekte bir gün petrol ve doğalgaz gibi daha önce keşfedilmemiş bir kaynağının gün yüzüne çıkarılmasıyla ekonomik yapısının değişmesi ile ihtiyacı olan gıda maddelerini ülke dışından temin edebileceği ihtimalidir. Nitekim yüzölçümünün büyük kısmı çöllerden, halkının çoğunluğu da göçebelere oluşan birçok Arap ülkesinin art arda keşfedilen zengin petrol ve doğal gaz kaynakları sayesinde, dünyanın en hızlı zenginleşen ülkeleri olmaları buna basit bir örnektir.

İnsanoğlunun hayat kaynağı olan yeryüzünün potansiyelinin sınırsız olmadığı bilinen bir gerçektir. Nüfusun artışına bağlı olarak kaynak kullanımı söz konusu olduğunda, üzerinde tartışılan konulardan biri dünyanın ne kadarlık bir nüfus kitlesini barındırabileceği, başka bir ifade ile optimum nüfus miktarının ne kadar olduğudur. Burada geçen barındırma kavramı ile *en yüksek hayat standardının sağlanabileceği* insan sayısı kast edilmektedir. Bu itibarla yer kürenin ne kadar insanı besleyebileceği tartışılırken, dikkate alınması gereken hususların başında insanların tercihleri ve doğal kaynakların kapasitesinin bilinmesi gelmektedir. Yer kürenin besleyebileceği insan sayısı ile maksimum yoğunluk, kullanılabilir alan, tarım teknolojisi, sulardan faydalanma, beşerî imkânlar ile kaynakların yeterliliği (enerji, yapı ve hammadde, vs.) arasında ilişki olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Dünyanın nüfus barındırma ve taşıma kapasitesi üzerine araştırmalar yapan Ravenstein (1990); verimli alanların 200 kişi/km², step alanların 10 kişi/km² ve kurak alanların 1 kişi/km²'yi barındırabileceğini belirlemiştir. Buna göre yer küre hayat standartlarını düşürmeden 6 milyar insanı barındırma kapasitesine sahiptir. Dünya nüfusu 2000 yılında 6 milyarı aşarak, Ravenstein'in belirlediği barındırma kapasitesinin üzerine çıkmıştır.

Yer kürenin barındırma kapasitesi ile ilgili yapılan çalışma ve hesaplamalardan biri de *ekolojik ayak* izidir. Kişi başına en yüksek ürün ve hizmet sunumunda kullanılacak alan hesaplamasına dayanan ekolojik ayak izine göre; kişi başına 1,7 hektar alan kullanılarak en yüksek ürün ve hizmet üretmek mümkündür. ABD'de kişi başına üretim için kullanılan alan 10,3 hektar iken, Kanada'da 7,7 hektardır. Hindistan'da ise ortalama olarak kişi başına üretim için kullanılan alan 0,8 hektardır. Bu verilere göre, ortalama olarak bir Amerikalı 13 Hintli kadar yer kullanmaktadır. Ortada gerçek ve sorun olabilecek bir durum var ki, dünya nüfusunun bugünkü hızla artmaya devam etmesi durumunda kişi başına kullanılan alanın sürekli azalmaya devam edeceği gerçeğidir. Gelişmekte olan ülkelerde kişi başına kullanılan alanın daha da daralması insan kaynaklı sorunların içinden çıkılamayacak bir hal almasına zemin hazırlayacaktır.

Nüfus Artışı ile İlgili Teoriler

Nüfus artışı, artış hızı, bunun yol açtığı veya açacağı sorunların tespiti, bu sorunla ilgili çözüm önerilerini daha geniş boyutta tartışabilmek için nüfus artışı ile ilgili olarak ileri sürülen teorileri de göz önüne almak gerekir. Konu ile ilgili olarak çok sayıda görüş olsa da burada biz üç tanesi üzerinde durmak istiyoruz. Bunlar Malthus, Boserup ve Büyümenin Sınırları Modelidir.

Robert Malthus ünlü teorisinde; kaynaklar 1,2,3,4,5 şeklinde aritmetik artarken, nüfusun 1,2,4,8,16 şeklinde geometrik arttığını, bir süre sonra mevcut kaynakların hızla artan nüfusa yetmeyeceğini bunun açlık, kıtlık ve savaşlara yol açacağı görüşünü ileri sürmüştü, çare olarak da emek olarak insan gücüne ihtiyaç duyulmayan yerlerde doğurganlığın önlenmesini istemiştir (Downs 1994). Bu görüşün takipçileri olan Neomalthusçular günümüzdeki savaş ve kargaşaların Malthus'u haklı çıkardığını savunarak özellikle geri kalmış ülkelerde nüfus artışına karşı çıkararak bu ülkelerde nüfus planlaması yapılmasını ısrarla desteklemektedirler.

Ester Boserup (1965) "Tarımsal Büyüme Koşulları: Nüfus Baskısı Altında Tarımsal Değişim Ekonomisi" adlı eserinde Malthus'un 'dünyadaki nüfus miktarının büyüklüğü, üretilen gıda miktarı ile sınırlıdır' görüşüne itiraz etmiştir. Boserup gıda üretiminin nüfusun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde artacağını belirtmiş, nüfusta meydana gelecek herhangi bir artışın tarımsal teknolojilerin gelişimini teşvik edeceğini, böyle bir gelişmenin de daha fazla gıda üretimi ile sonuçlanacağını ileri sürmüştür. Boserup'a göre nüfus artışı tarımsal değişimin nedenidir, sonucu değildir ve başlıca değişim de arazi kullanımının yoğunlaşmasıdır. Özetle Boserup mevcut kaynakların hızla artan dünya nüfusuna yetmemesi durumunda, insanoğlunun birim alandan daha fazla verim elde etmek üzere daha çok çaba sarf edeceğini öngörmüştür. Bu teorisini kanıtlamak için de tarımda makineleşme, hibrit tohumlar, ilaç, gübreleme ve diğer bilimsel ve teknik imkânlardan yararlanarak birim alandan daha fazla verim elde etmek için insanoğlunun elde ettiği başarıları örnek göstermiştir. Dünya nüfusunun Malthus'un öngördüğünden çok daha fazla bir miktara ulaşmasına rağmen (ülkeler ve bölgeler arası dengesiz dağılımı göz ardı ettiğimizde), dünya için henüz topyekün bir açlık tehlikesinin olmaması Boserup'un görüşlerinin dünya çapında kabul görmesini sağlamıştır.

Şüphesiz her iki teorinin de doğru ve yanlışları vardır. Bu iki teoriye ilave olarak günümüzde en yaygın görüşlerden biri "Büyümenin Sınırları Modeli"dir. Dünyada Roma Kulübü olarak adlandırılan grubun yaptığı ve sonuçlarının "Büyümenin Sınırları" (Limits to Growth) adlı kitapta yayınladığı çalışmaya göre; sanayileşme, kirlilik, gıda üretimi ve kaynakların tüketimi gibi birbirlerini etkileyen bu değişkenlerin ne şekilde arttığına bağlı olarak sürdürülebilir büyümenin ne şekilde mümkün olup olmadığı incelenmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 2004). Buna göre nüfusun belli bir hızda artması gıda üretiminin de artması ile desteklenebilir. Fakat nüfus arttığında kaynak tüketimi de artmakta olup, sanayileşmenin artması büyümeyi desteklerken kaynakların daha hızlı tüketimi ve kirliliğin artmasına sebep olmaktadır. Bu durumda gerekli önlemler alınmazsa değişkenlerin bazılarının hızlı artışı sonucu istenmeyen sonuçların oluşacağı öngörülmektedir.

Söz konusu çalışmanın sonuçlarına göre eğer dünya nüfusunda, sanayileşme-
de, gıda maddeleri üretiminde, kaynakların tüketiminde ve çevresel kirlenmede
günümüz koşullarında olduğu şekliyle bir gidiş söz konusu olursa, büyümenin
sınırlarına 100 yıl içinde ulaşılabacaktır. Şayet gerekli tedbirler alınır ekolojik ve eko-
nomik istikrar korunur, verimlilik artar, dünya kaynakları ve insanların her birinin
potansiyeli eşit ve adil ölçüler içinde değerlendirilir, aşırıya kaçılmazsa kaynaklar
daha uzun süre yetebilir. Netice olarak bunlardan birinciyi mi yoksa ikinciyi mi
tercih edeceğimiz bizimle ilgili bir husustur. Kaynakların daha uzun süre yetmesi-
ni istiyorsak bugünden gerekli tedbirleri almak da yine bizim elimizdedir.

Nitekim Brown (1979) tarafından yayınlanan ve dünya kaynakları karşısında
insan ihtiyaçlarını ele alan “Yirmidokuzuncu Gün²” isimli eserde de benzer ko-
nulara yer verilmiş, daha geç olmadan, ya da kaçınılmaz sona çok ani bir şekilde
yakalanmadan gerekli tedbirlerin alınması önerilmiştir.

Son yılların en önemli gündem maddelerinden biri olan iklim değişikliği gibi
dünyamızı tehdit eden gelişmeler sözü edilen büyümenin sınırlarına yaklaşmakta
olduğumuzun da bir işaretidir. “The Day After Tomorrow” filmi, insanoğlunun
böyle bir tehlikeyle uzun zaman sürecinde değil, aniden de karşılaşabileceğini
üzerine kurgulanmış ve dünyada söz konusu tehlikeye dikkat çekmesi açısından
büyük beğeni toplamıştır.

Günümüzde artık “Sürdürülebilir Kalkınma / Sustainable Development” ola-
rak kabul gören, adına dünya çapında kongreler düzenlenen, üzerinde sayısız bi-
limsel çalışma yapılan, öneriler getirilen ve nihayetinde başta hükümetler olmak
üzere uygulayıcılara tavsiyelerde bulunulan yaygın bir görüş kabul görmektedir.
Bu görüşe göre; “dünya kaynaklarını dengeli kullanır, fosil yakıtlar yerine yenile-
nebilir enerji kaynakları tercih edildiğinde, geri dönüşümü ilke olarak benimse-
yip, sahip olunan kaynaklar israf edilmeden, ihtiyaçlarımız kadar harcadığımızda
dünya genelinde açlık, kıtlık ve yokluk tehlikesinin sınırlarına daha geç ulaşıla-
caktır. Böylece sahip olunan kaynaklar daha uzun süre yeterli olacaktır. Şayet bu
ilkelere uyulmazsa büyümenin sınırlarına (mevcut dünya kaynaklarının sonuna)
daha erken varılacağı” öngörülmektedir. Yakıt tasarruflu araçlardan yenilenebilir
enerjiye, hammadde kullanımındaki tasarruftan geri dönüşüme, çevre duyarlılı-
ğından bütün bunlarla ilgili eğitime kadar sayısız uygulama ve gelişme “sürdürü-
lebilir kalkınma” ile doğrudan ilişkilidir.

2 L. Brown kitabın arka sayfasında şöyle bir örnek vermiştir; “Bir Fransız bilmecesi şöyle
başlar: Bir gölde tek bir nilüfer çiçeği/yaprağı vardır ve her gün yaprak sayısı iki katına
çıkılmaktadır. İkinci gün 2 yaprak, üçüncü gün 4, beşinci gün 8, altıncı gün 16, yedinci gün
32... böylece sürer gider. Soru şudur: nilüfer çiçekleriyle göl 30. günde tamamen dolduysa,
kaçıncı günde yarı dolu olmuştur? Cevap 29. gün”.

Nüfus Artış Hızı

Dünya nüfusu ile ilgili temel sorunlardan biri ülkelerin nüfus artış hızları ile ilgili olanıdır. Nüfus artışı, doğumlar ve ölümler arasındaki farkın bir sonucudur. Hemen hemen bütün dünyada genel sağlık şartlarındaki iyileşme ile ölüm oranlarının azalması ve doğum oranlarının özellikle gelişmekte olan ülkelerde yüksek seyretmesinin bir sonucu olarak, yüksek nüfus artışı değerleri görülmeye devam etmektedir. Başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere bazı ülkelerde nüfus artışının ana kaynağı olan doğumların kontrol altına alınamamasında; dini inançlar, kültürel etkenler, çocukların ailelerine bakacağı düşüncesi, iş gücü ihtiyacı, güvenlik, bebek ölümleri ile birçok toplumda kadının rolünün sınırlandırılmış olması gibi faktörler etkilidir. Ayrıca özellikle toplumsal sorunların yaşandığı bölgelerde, azınlık nüfus kitleleri ile toplumsal güvenliğin olmadığı durumlarda, azınlık durumunda olan veya neslin devamlılığının sağlanmasının tehlikeli görüldüğü bölgeler ile kültürel baskıların olduğu alanlarda nüfus artış hızının yüksekliği dikkati çekmektedir. Eski SSCB cumhuriyetlerinden Ural dağlarının batısında kalan ülkelerde nüfus artış hızı nüfusun kendini yenileme noktasından uzak ve eksi değerlerde seyrederken, Kafkas ülkeleri ile Orta Asya ülkelerinde nispeten yüksek nüfus artış hızının görülmesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

Bir ülkenin nüfus artış hızının bilinmesi o ülkenin nüfusunun ikiye katlanma süresinin hesaplanabilmesi için önemlidir (Şekil 4). Ülkenin nüfus artış hızının ve ikiye katlanma süresinin bilinmesi nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve altyapı ihtiyaçlarının sorun haline gelmeden çözümlenebilmesi için, tedbirler alınması konusunda hayati öneme sahip veriler sağlaması bakımından önemlidir.

1 YILDA	% 3,5	ARTAN	20	İKİ KATINA
	% 2,5		28	
	% 2		35	
	% 1		70	
		NÜFUS		ÇIKAR

Şekil 4. Nüfus artış hızına göre toplam nüfusun ikiye katlanma süresi.

Günümüz dünyasında nüfus artışı ile ilgili dikkat çekici bir ayrım bulunmaktadır. Bir tarafta çok yüksek doğum oranlarıyla çok fakir ülkeler; diğer tarafta, oldukça sağlıklı, çok düşük doğum oranlı ve azalan nüfuslarıyla gelişmiş ülkeler yer almaktadır. Dolayısı ile nüfus artışı konusunda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin birbirinden farklı özellik ve sorunlara sahip oldukları görülmektedir. Dünyada en yüksek nüfus artışı oranına sahip olan ülkelerin gelişmekte olan ülkeler olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. 2011 Yılı İtibarıyla Bazı Ülkelerin Kişi Başına Yıllık Milli Gelirleri ve Yıllık Nüfus Artış Oranları (%)³.

Ülkeler	Kişi Başına Milli Gelir (\$) ⁴	Yıllık nüfus artış oranı (%)
Zambia	1.370	4,2
Nijer	700	3,5
Uganda	1.230	3,2
Yemen	2.300	3,1
Ruanda	1.180	3,0
Irak	3.320	3,0
Afganistan	970	2,8
Senegal	1.850	2,7
Kenya	1.600	2,6

M.Ö. 6000 yılından M.S. 1650 yılına kadar geçen sürede dünya nüfusunun ikiye katlanma süresi 2000 yıl iken, günümüzdeki nüfus artışı (% 1,14) ile bu süre 61 yıla inmiştir. Dünya nüfus artış oranı 1960'lı yıllarda yıllık % 2 ile en yüksek seviyesine ulaşmış ve bu dönemde nüfusun ikiye katlanma süresi 35 yıl olarak hesaplanmıştır. Günümüzde bazı ülkeler hala bu yüksek artış oranına sahiptir. Çoğu Asya ve Afrika ülkesinde yüksek nüfus artış hızı görülmektedir. Bunlardan Zambia'nın yıllık nüfus artış oranı % 4,2'dir. Bu yüksek nüfusu artışının sonucu olarak Zambia'da nüfusun ikiye katlanma süresi yaklaşık 16 yıldır. Zambia'nın nüfusun temel ihtiyaçlarına yönelik sorunlarını çözmek yerine, sorunlu durumu muhafaza edebilmesi için bile ekonomisini 16 yılda en az ikiye katlaması gerekmektedir. Kaynakları sınırlı olan bu ülke, ekonomisini büyütemiyorsa nüfus artış hızını azaltmak durumundadır. Dolayısı ile nüfus artış hızının yüksekliği, nüfusun temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ya nüfus artışının azaltılması veya kaynak üretiminin geliştirilmesini gerektirmektedir. Kaynak üretiminin geliştirilmesi de bir takım kaynakların kullanılmasını ve yatırımı gerektirmektedir. Dolayısı ile bu ülkeler için en kolay yol, nüfus artışını azaltıcı tedbirler almak görünmektedir. Çünkü günümüzde düşük milli gelire sahip ülkeler halâ dünyadaki en yüksek doğum oranlarına sahip ülkelerdir (Tablo 1).⁴

Burada önemle üzerinde durulması gereken husus daha önce gelişmiş ülkelerde görülen nüfus artış hızındaki gerileme, artık bazı gelişmekte olan ülkelerde de görülmeye başlamıştır. Örneğin 1955-1960 yılları arasında Türkiye'de nüfus artış hızı % 2,8 ile en yüksek seviyeye çıkmıştır. Şayet Türkiye bu nüfus hızını muha-

3 <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW>

4 World Development Indicators database, World Bank, 1 July 2011

faza etmiş olsaydı, şimdiye kadar çoktan nüfusu 100 milyonu aşmış olacaktı. Fakat 1960'dan itibaren nüfus artış hızında önce yavaş, sonra hızlı bir düşme başlamış, 2017 yılı itibarıyla bu rakam % 1,3'e kadar gerilemiştir. Türkiye nüfusu ve nüfus artışı ile ilgili dikkat çekici husus ise, bu düşme eğiliminin devam edeceğidir. Bu itibarla Türkiye'de nüfus artış hızı 2050'lerde % 0'a inerek bu tarihten sonra mevcut (o tarihlerde 93 milyon olacağı tahmin edilen) nüfusta gerileme başlayacak, şayet olağanüstü bir durum olmaz ise⁵ projeksiyonlara göre Türkiye nüfusu hiçbir zaman 100 milyonu bulmayacaktır.

İşte bu durum gelişmekte olan bazı ülkelerde şimdiden görülmeye başlamıştır. Daha önce doğum kontrolü, tek çocuk politikası vb. gibi zorlama tedbirlerle nüfus artış hızı özellikle gelişmekte olan ülkelerde düşürülmeye çalışılmıştır. Günümüzde gelinen nokta ise, hızlı şehirleşme ve modern hayat tarzı tüm dünyada kabul görmekte, artan küreselleşme eğilimleri ile birlikte tüm geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde, daha az çocuğa sahip olma arzusu, adeta domino etkisi yaratacak şekilde yayılmaktadır. Nitekim bu yüzden Birleşmiş Milletlerin de gelecekte dünya nüfusunun ne kadar olacağı ile ilgili tahminlerini sürekli revize etmek durumunda kalmaktadır.

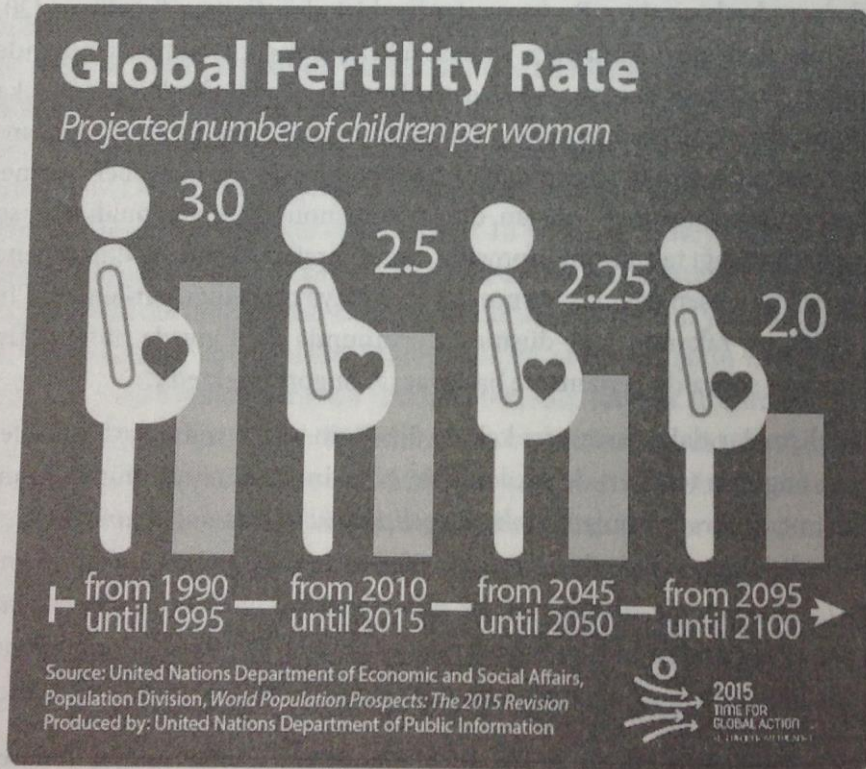
Nitekim; bazı uzmanlara göre dünya nüfusu en fazla 10 milyar olacak, sonra da gerilemeye başlayacaktır. Bu uzmanlardan biri olan George Friedman (2011); nüfuslarının gerilemeye başlaması ile bazı ülkelerin mevcut nüfuslarının giderek yaşlandığını, bu ülkelerin yaşlı nüfusa çare olarak, başka ülkelerden göçmen kabul etmek için çaba sarf etmek zorunda kalacaklarını, nitekim günümüzde Kanada, ABD ve Avustralya gibi ülkelerin daha şimdiden bu yola girdiğini ileri sürmektedir. Diğer yandan yine birçok uzman, dünya nüfusunun 8 milyarı bulduktan sonra düşmeye başlayacağı tahminini yapmakta, buna gerekçe olarak da; dünya genelinde kadın başına düşen çocuk sayısının şu an 2,47'ye gerilediği, gerilemenin halen devam ettiği, bu rakamın 2,1'e düşmesi durumunda da dünyada nüfus artışının önce duracağı, sonra da gerilemeye başlayacağı öngörülmektedir.

Bu gelişmeler daha önce geri kalmış ülkelerin ancak nüfus kontrolü ile kalkınacağını öngören teorileri de etkilemiştir. Nitekim ünlü nüfus bilimci Frank W. Notestein'in çok taraftar bulan "*daha az gelişmiş ülkelerde doğurganlığın kısıtlanması, iktisadi gelişmeyi kolaylaştıracaktır*" görüşüne karşı, Julian L. Simon'un "*nüfus artışı uzun dönemde, değişmeyen bir nüfustan daha iyi iktisadi sonuçlar sağlar*" görüşü daha çok taraftar bulmaya başlamıştır (UNESCO, 1974). Çünkü günümüz şartlarında bile nüfusu artmayan, ya da nüfusu az olan ülkeler yatırım çekmezken,

⁵ Nitekim günümüzde o olağanüstü durum ortaya çıkmış 3,5 milyon Suriyeli Türkiye'ye göç etmiştir. Bu nüfus gelecek yıllar içinde ülkelere dönmeyip Türkiye'de kalıcı olduğunda Türkiye'nin geleceği ile ilgili söz konusu rakamlar değişecektir.

kalabalık ülkeler daha fazla yatırım çekmektedirler. Bu durum ülkelerin kalkınma hızlarını etkilemekte, artan yatırım ekonomik gelişmeyi kolaylaştırmakta, ekonomik gelişme ise nüfus artış hızını düşmesine neden olmaktadır. Böylece nüfus artışı, en azından şimdilik bazı ülkeler için, ekonomik gelişmeyi engelleyen değil, bizzat teşvik eden bir aktör olarak kabul edilmektedir.

Daha önce belirtildiği gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin nüfusla ilgili sorunları birbirinden tamamı ile farklıdır. Gelişmekte olan ülkelerin temel sorunu nüfus artış hızının yüksekliği iken, gelişmiş ülkelerin sorunu ise nüfusun artmamasıdır. Sanayileşmenin ortaya çıkardığı sonuçlardan biri nüfus artış hızının yavaşlamasıdır. Özellikle gelişmiş ülkelerde şehirleşme ve ataerkil aile yapısının değişmesi ile ortalama aile büyüklüğünde bir daralma yaşandığı görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde eğitim seviyesinin yükselmesi, evlenme yaşının gecikmesi, çalışma şartlarının ağırlığının bir sonucu olarak çocuk sahibi olmanın geciktirilmesi, çocuğun bakımı gibi sorunlar aileleri daha az sayıda çocuk sahibi olmaya yöneltmektedir. Gelişmiş ülkelerde demografik geçiş sürecinin tamamlanarak doğumlar ve ölümler arasındaki dengenin sağlanmış olmasına bağlı olarak, nüfus artış hızının iyice yavaşladığı ve bazı ülkelerde nüfusun kendini yenileme düzeyinin altına düştüğünü göstermektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Dünya genelinde doğurganlık oranlarındaki değişim.

Doğurganlık oranının düşerek nüfusun kendini yenileme niteliğini kaybetmesi, özellikle gelişmiş ülkelerde uzun vadeli düşünüldüğünde bir takım temel hizmetlerin yürütülmesi ile ilgili sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır. Öncelikle mevcut üretim kapasitesinin sürdürülebilmesi için nüfus artışı ile iç pazarın desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca nüfusun artmaması durumunda idari, sağlık, eğitim, savunma başta olmak üzere hemen her alanda hizmet üretiminde aksamalar meydana gelecektir.

Bütün bunların dışında bir başka tehlike ise, nüfusun sürekli azalması ile nüfusu azalan toplumların yok olma riskiyle karşı karşıya kalmalarıdır. *Tablo 2*'den de görüleceği gibi Dünya'nın ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerinde yıllık nüfus artış hızı %1'in altında olup, bunlardan Almanya ve Japonya gibi bazı ülkelerin nüfus artış hızları eksi değerlerdedir. Yani bu ülkelerin nüfusları artmamakta aksine, azalmaktadır.

Tablo 2. Yıllık nüfus artış oranının, dünya ortalamasının altında olduğu bazı gelişmiş ülkeler (%)⁶.

Ülke Adı	Yıllık nüfus artış oranı (%)	Ülke Adı	Yıllık nüfus artış oranı (%)
Norveç	1.3	İtalya	0.5
Kanada	1	Hollanda	0.5
Belçika	1	İspanya	0.4
ABD	0.7	Portekiz	-0.0
Birleşik Krallık	0.7	Almanya	-0.1
Fransa	0.6	Japonya	-0.3

Düşük nüfus artışı hızına sahip ülkeler, nüfuslarını artırmak için çareler aramaktadır. Örneğin ABD bir taraftan çocuk başına ailelere maddi destek verirken, bir taraftan da her sene binlerce insana çekilişle vatandaşlık vererek dünyanın dört bir tarafından ABD'ye yönelik göçleri teşvik etmektedir. Ayrıca, ABD Dünyanın dört bir tarafından akademik bakımdan başarılı insanlara çeşitli burslar ve imkânlar sağlayarak, bunların ABD'ne göç etmesine zemin hazırlamaktadır. Gelişmiş ülkeler içerisinde en yüksek yıllık nüfus artış hızına sahip ülkeler arasında olan ABD ve Kanada kendi ülkelerine özellikle nitelikli insan gücü göçünü teşvik ederek nispi yüksek nüfus artışı değerinin görülmesine zemin hazırlamaktadır. Kanada ve ABD'inde nüfusun artış seyrinde olması bu ülkelerin dünyanın dört bir tarafından göçmen kabul etmeleri ile ilgilidir. Fransa ise ülke içinde uyguladığı teşviklerle nüfus artışını dinamik tutmaya çalışmaktadır.

⁶ <http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW>

Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızındaki azalma ile ailelerin beklentileri veya yaklaşımları arasında ilişki olduğu dikkati çekmektedir. Sağlık şartlarının gelişmesinin bir sonucu olarak, aileler daha küçük aile yapısını benimsemektedir. Çünkü artık aileler çocuklarının bebek yaşta ölme ihtimali korkusuna kapılmamaktadır. Ayrıca aileler çocuklarını işlerinde kullanacakları işgücü olarak görme eğiliminde de değildir. Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerini kurup geliştirme-leri ile ailelerin çok çocuk sahibi olma arzusunun değişmeye başladığı anlaşılmaktadır. Geçmiş dönemlerde ailenin çok çocuk sahibi olma sebeplerinden biri, çok çocuk sahibi olmanın sosyal güvence olarak kabul görmesiydi. Aileler ilerleyen yaşlarında çocuklarının kendilerine bakacağı gerekçesi ile de çok çocuk sahibi olmayı istiyordu.

Daha Az Ölüm, Daha Az Doğum

Nüfus artışı ve bunun kontrolü ile ilgili olarak tabiatın da ders alınması gerekmektedir. Malum olduğu üzere tabiatta her canlı neslini sürdürmek ister. Sadece insanlar değil, bitki ve hayvanlar da nesillerini devam ettirecek şekilde yaratılmışlardır. Yapılan gözlemler şunu göstermiştir ki, nesli tehlikede olan canlılar daha çok doğurmakta, nesli tehlikede olmayanlar (doğumdan sonra yavrusu hayatta kalma şansı fazla olanlar) daha az doğurmaktadır. Bu basit mantıktan hareketle bazı geri kalmış ülkeleri gözlemlediğimizde misal Çad, Mali, Nijer Afganistan ve Yemen gibi geri kalmış ülkelerde anne babaların en az birkaç çocuklarının hayatta kaldığını ve yetişkin hale geldiğini görebilmeleri için daha fazla çocuk yapmaları gerekmektedir. “Kaçı yaşayacak?” sorusu bir anne babanın kendi kendine sorabileceği en zor sorulardan biridir. Bu durum söz konusu ülkelerde hızlı nüfus artışının başlıca sebebi olabileceği gibi, gelişmiş ülkelerde bebek ölümlerinin en alt seviyeye düşürülmüş olmasının da yine bu ülkelerde doğurganlığın düşüşünde kesinlikle etkili olmuştur denilebilir. Bu nedenle günümüzde sıkça dile getirilen; “*fewer death, fewer birth / daha az ölüm, daha az doğum*” sözünün arkasındaki gerçek budur.

Burada en dikkat çekici husus bebek ölümlerinin azalması ile doğurganlık arasındaki ilişkidir. Bebek ölümleri azaldıkça doğurganlık düşmektedir. Bu durumda, özellikle nüfusu çok hızlı artan geri kalmış ülkelerde bebek ölümlerini azaltılabilirse yeterli hijyen ve beslenme şartlarını sağlanarak bebeklerin yaşaması sağlanabilirse, doğrudan doğurganlığı ve buna bağlı olarak anne başına düşen çocuk sayısının azalmasına neden olarak nüfus artış hızının gerilemesinde etkin rol oynayacaktır.

Nitekim bugün dünyada bebek ölümlerinin yüksek olduğu ülkeler aynı zamanda doğurganlığın da yüksek olduğu ülkelerdir. Bebek ölümlerinin az olduğu ülkeler ise (fazladan devlet teşviki vb özel bir politika uygulanmıyorsa) düşük doğurganlığa sahiptirler.

Sosyal sorumluluk çerçevesinde bu konu ile ilgili olarak ciddi çalışmalar yapan Bill Gates şu yorumu yapıyor; “bu ülkelerde sağlık hizmetleri çok kötü olduğu için aileler çok çocuk sahibi oluyor”. Bill Gates söz konusu geri kalmış, fakat nüfusu çok hızlı artan ülkeler için “eğer biz bu ülkelerde ciddi bir nüfus planlaması yapmak istiyorsak, ilk olarak bu insanların sağlık standartlarını iyileştirmeli ve mümkün olduğunca bu bölgedeki savaşları sona erdirmeliyiz. Aksi takdirde bu ülkelerden doğacak yoğun göç dalgalarının da önüne geçemeyiz⁷”, geçemeyiz söylemiyle, önce sağlık getirilmesine, sonra ölümlerin azaltılmasına vurgu yapılmaktadır.

Nitekim dünyada bebek ölümlerinin en fazla olduğu ülkelerden biri olan Gana, aynı zamanda kadın başına ortalama 8 çocukla doğurganlığın da en yüksek olduğu yerlerden biridir. Bu gerçekten hareketle gelişmiş ülkeler, geri kalmış ülkelerde nüfus artışını kontrol altına almak için artık doğum kontrolü için ilgili araç gereç desteği yerine öncelikle mevcut bebeklerin yaşatılmasına çaba sarf etmeye başlamışlardır. Özetle bebeklerin yaşama şansı arttıkça fazlasına gerek duyulmayacaktır. Aksi takdirde bebekler öldükçe acaba kaç yaşayacak sorusunun vicdanlarda karşılık bulması için her ihtimale karşı daha çok çocuğa sahip olunmak istenecektir. Çünkü daha fazla çocuk neslin sigortası olarak görülmektedir.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Örgütü UNİCEF’in geliştirmekte olan ülkelerde bebeklerin yaşatılması üzerine gösterdiği çabaların temelinde biraz da bu bilimsel gerçek yatmaktadır (Foto 1). Yani geri kalmış ülkelerde ölümleri azaltarak doğumların (dolayısıyla söz konusu ülkelerdeki hızlı nüfus artışının) önüne geçmek.

Foto 1. UNİCEF’in Nijerya’da bebeklerin yaşatılması yönünde yaptığı çalışmalardan bir görünüm (unicef.org’dan).

7 <https://www.cnn.com/2018/06/28/bill-gates-facts-and-statistics-everyone-should-know.html>

Doğurganlık Oranı

Gelecekte nüfus artışını belirleyecek olan faktörlerin başında “doğurganlık oranı” gelmektedir. Birleşmiş Milletlerin verilerine göre dünya genelinde doğurganlık (fertilite) 2010-2015 döneminde kadın başına 2,5 çocuktan 2025-2030 yıllarında 2,4'e düşeceği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, yüksek doğurganlığa sahip ülkeler için, doğurganlığın izdüşümünde ileriye dönük olarak belirgin bir belirsizlik vardır. Bu ülkelerde ortalama olarak bir kadın yaşamı boyunca 5 veya daha fazla çocuğu sahip olmaktadır. Yüksek doğurganlık oranlarına sahip 21 ülkenin 19'ü Afrika, 2'si de Asya kıtasında bulunmaktadır. Dünyada en yüksek doğurganlık oranlarına sahip ilk 5 ülke sırasıyla; Nijerya, Kongo, Tanzanya, Uganda ve Afganistan'dır. Belirsizlikten kasıt bu yüksek doğurganlığın ortaya çıkaracağı problemlerin sadece bu ülkelerle sınırlı kalıp kalmayacağı, nereleri, nasıl etkileyeceği hususundaki bilinmezliklerdir.

İnsan Ömrünün Uzaması

Genel olarak, son yıllarda ortalama yaşam beklentisinde önemli ilerlemeler kaydedilmiş, dünya genelinde doğumda yaşam beklentisi 3 yıl artarak (erkeklerde) 67 ila (kadınlarda) 70 yıl seviyesine çıkmıştır. 2010-2015 yılları itibarıyla Afrika'da yaşam beklentisi 60 yıl, Asya'da 72 yıl, Latin Amerika ve Karayipler'de 75 yıl, Avrupa'da ve Okyanusya'da 77 yıl ve Kuzey Amerika'da 79 yıla yükselmiştir. Dünya ortalaması ise 2010'lu yıllarda 71 yıldan 2050'lere kadar 77 yıla çıkması beklenmektedir.

İnsan ömrü iki başlık altında ele alınması gereken önemli bir konudur. Bunlardan biri *ortalama ömür*, diğeri ise *ortalama yaşam beklentisidir*.

Ortalama Ömür

Genel sağlık şartlarındaki iyileşmeye bağlı olarak ortalama insan ömrünün uzadığı bilinmektedir. Ancak ortalama ömür konusunda da ülkeler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Avrupa ülkelerinde ortalama insan ömrü 78-81 yıl arasında değişirken, Orta Afrika'da ortalama insan ömrü 40-48 yıl arasında değişmektedir. Orta Afrika'da ortalama insan ömrünün hemen hemen Avrupa ülkelerinin yarısı kadar olması yerel sağlık şartları ve bu bölgelerdeki yerel hastalıklarla ilgilidir (Brun, 2005). Çağın vebası olarak adlandırılan AIDS'in Orta Afrika ülkeleri için yerel bir hastalık olması ve dünyada en yaygın olarak görüldüğü bölge olması, bu hastalığın şimdilik çaresinin bulunamamış olması gibi nedenlere bağlı olarak Orta Afrika'da ortalama ömrü kısaltmaktadır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Togo, Etiyopya ve Angola gibi Afrika ülkelerinde temiz su

temini ile ilgili sorunlardan dolayı salgın hastalıklar yaygın olarak görülebilmektedir. Dolayısı ile Afrika'da ortalama ömrün kısa olmasının bir başka sebebi su temininde karşılaşılan zorluklar ve bunun sonucunda ortaya çıkan kıtlık ve salgın hastalıklardır.

Ortalama ömrü etkileyen faktörler arasında; daha iyi beslenme, sağlık hizmetlerinin gelişmesi, eğitim seviyesinin artması, su kaynaklarına ulaşımın kolaylaşması gibi faktörler etkilidir. Kişi başına düşen milli gelirin 4000 doların üzerine çıkması ile ortalama ömrün erkeklerde 75 yıla, kadınlarda 86 yıla kadar çıkması arasında doğrudan ilişki olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Bazı ülkelerde ortalama insan ömrü (Yıl)⁸.

Ülke	Ortalama Ömür	Ülke	Ortalama Ömür
Japonya	86	Leshoto	47
İspanya	85	Afganistan	48
Avustralya	84	Zambia	49
İtalya	84	Burindi	51
Kanada	83	Mozambik	51
Danimarka	81	Nijerya	52
ABD	81	Uganda	54

Ortalama ömrün uzaması ile ortalama ömür bakımından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin farklı sorunları olduğu dikkati çekmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde doğum oranlarının yüksekliği toplam nüfus içinde genç nüfusun oranını artırırken, gelişmiş ülkelerde doğum oranlarının düşüklüğü yaşlı nüfus oranının toplam nüfus içinde artmasına sebep olmaktadır. Genç nüfusun toplam nüfus içindeki oranının artması, bu nüfus kitlesinin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik demografik yatırımlar için daha fazla kaynak ayrılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikiminde karşılaştıkları sorunlar, demografik ihtiyaçları karşılamaya yönelik yapılan yatırımlar ülkelerin kalkınmasını geciktirici bir etki olarak ortaya çıkmaktadır.

Ortalama Ömür-Bebek Ölümleri İlişkisi, Türkiye Örneği

Yukarıda da görüldüğü gibi ortalama ömür gelişmiş ülkelerde yüksek, geri kalmış ülkelerde ise düşüktür. Burada bilinmesi gereken, özellikle Afrika ülkelerinde görüldüğü üzere, ortalama ömrün bu kadar düşük olmasının bir sebebi de bebek ölümleridir. Her ne kadar çevre şartları ve hastalıklar Afrikalıların uzun yaşamalarını engelse de bebek ölümlerinin yüksek olması başlı başına ortalama

⁸ <http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.FE.IN>

ömrü aşağı çeken çok önemli bir göstergedir. Bunu Türkiye örneği ile açıkladığımızda şunları söyleyebiliriz; 1980 öncesinde Türkiye'de ortalama ömür yaklaşık 55 yıldır. Bebek ölüm oranları ise, binde 150 civarındaydı. 1980'li yıllarda çeşitli aşı kampanyaları, ana çocuk sağlığına verilen önem, hijyen şartlarındaki iyileştirmeler, kırsal nüfusun azalması kentlerde doğumların artması, sağlık standartlarındaki yükselme ve doğumların hastanelerde yapılmaya başlanması gibi birçok gelişme ile birlikte Türkiye'de (2018 yılı itibarıyla) bebek ölümleri binde 15'lere kadar düşürülmüştür. Bu durum (bebek ölümlerinin azalması) ortalama ömürle ilgili rakamları yükseltmiş; erkeklerde 68, kadınlarda 70'i geçmiştir. Bebek ölümleri daha da aşağı çekildiğinde (binde 10'un altına indiğinde) ortalama ömür gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri düzeyine, yani 75-80 yaş seviyelerine çıkacaktır.

Ortalama Yaşam Beklentisi

Ortalama ömürde (bebek ölümleri dâhil) bütün ölümlerin ortalaması alınırken, ortalama yaşam beklentisi ileri yaşta ölenlerin ölüm yaşı ortalaması alınarak elde edilen bir rakamdır. Bu itibarla yine Türkiye örneği verilecek olursa; bu yaş erkeklerde 74, kadınlarda 78 civarında olup değişen yaşam koşullarına bağlı olarak yükselmeye devam etmektedir. Gelişmiş Batılı ülkeler incelendiğinde ortalama yaşam beklentisi onlarda da 80 yaş ve üzeridir (Şekil 6).

Şekil 6. Dünyada dün, bugün ve gelecekte ortalama yaşam beklentisi.

Gelişmiş ülkelerde bebek ölümleri en alt düzeye indiği için ortalama ömür ile ortalama yaşam beklentisi ile ilgili yaşlar birbirine yakındır. Her ikisinde de 78-80 yaş civarı görülmesi bundandır. Gelişmekte olan ülkelerde ise; ortalama ömür ile ortalama yaşam beklentisi arasında büyük fark vardır. Bu fark bebek ölümlerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye örneğinde olduğu gibi gelişmekte olan ülkelerde de bebek ölümleri azaltıldıkça ortalama ömür daha üst yaşlara yükselecektir.

Ortalama Ömür, Ortalama Yaşam Beklentisi ve Emeklilik Yaşı

Günümüzde ortalama ömür ve ortalama yaşam süresi ile ilgili olarak en çok tartışılan konulardan biri emeklilik yaşıdır. Bilindiği gibi emeklilik yaşı ülkeden ülkeye ve (daha çok yukarı yönde olmak üzere) yıldan yıla değişmektedir. Yine Türkiye örneğini verecek olursak; yakın yıllara kadar Türkiye’de erken emeklilik olarak anılan 50’li yaşlar geçerliydi. Hatta 40-45 yaş aralığında emekli olanlar vardı. Gelişmiş ülkelerde ise emeklilik yaşının 70 yaşa kadar çıkarılması çalışmaları sürmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun artması ile emekli sayısı artmış, bunu finanse edecek (daha fazla çalışan sayısı) ve yeterli devlet desteği bulunmadığı durumlarda ya emekli maaşlarında kesintiye, ya da emeklilik yaşının yükseltilmesi yoluna gidilmektedir. Türkiye’de bir yanlış anlama mı yoksa kasıt mı bilinmez, emeklilik yaşı ortalama ömür dikkate alınarak belirlenmiştir. 1980 öncesini tekrar hatırladığımızda ortalama ömrün 55 olması karşısında emeklilik yaşının 45 olması normal karşılanmıştır. Fakat emeklilik yaşının daha sonra 60’a çıkarılmak istenmesine ise “mezarda emekliliğe hayır” diyerek karşı çıkmıştır. Burada “ortalama ömür 55 ise nasıl 60 yaşında emekli olabilirim ki, bu ancak mezarda olur” gibi düz bir mantık yürütülmüştür.

Yakın yıllarda görüldü ki ortalama ömür ile ortalama yaşam süresi farklıdır. Türkiye’de bebek ölümlerinin azalması ile ortalama ömür 70’lere çıktığı gibi, bebek ölümleri hariç tutulduğunda ortalama yaşam süresi zaten 75 yaş civarındadır. Böyle bir durumda insanları 45 yaşında emekli ettiğinizde hiçbir sosyal güvenlik kurumu bununla baş edemez, bu yükün altından kalkamaz denilerek “20 yıl çalışıp 40 yıl emekli maaşı olmaz” söylemi geliştirilmiştir. Bunun üzerine ortalama yaşam süresine bakılarak emeklilik yaşının yükseltilmesine karar verilmiş, halen çalışmakta olup emeklilik yaşı gelenlerin gösterdikleri tepkiler üzerine “kademeli geçiş” formülü benimsenmiş, getirilmek istenen emeklilik yaşının da yeni çalışmaya başlayanlara uygulanmasına karar verilmiştir.

Bugün gelişmiş ülkeler artan yaşlı nüfusa bakarak çalışma yaşını mümkün olduğu kadar uzatıp emeklilik yaşını yükseltmek istemektedirler (Tablo 4). Örneğin İsveç’te ortalama yaşam beklentisi 80’in üzerine çıktığı için emeklilik yaşının 70’e çıkarılması gündemdedir. Diğer gelişmiş ülkeler de aynı düşüncede olup, ka-

demeli olarak emeklilik yaşını yükseltmeye başlamışlardır. Türkiye de bu ülkeler arasındadır. Halen kadınlarda 58, erkeklerde 60 olan emeklilik yaşını yeni yasal düzenleme ile 65'e çıkarmak istemektedir.

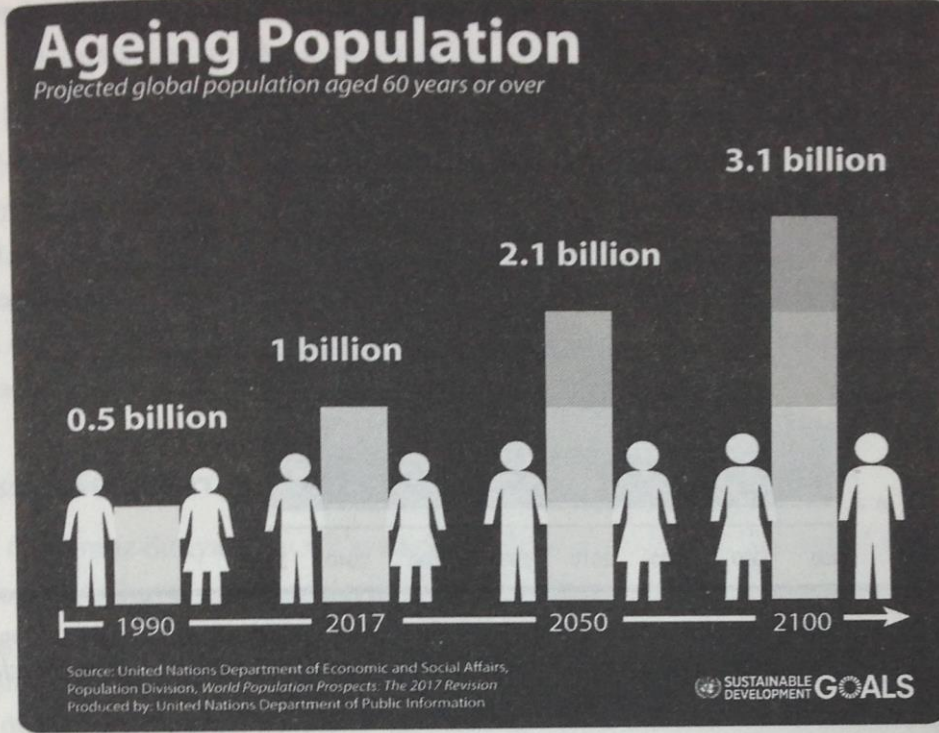
Tablo 4. Ülkelere göre emeklilik yaşları (Anonim).

Ülke Adı	Emeklilik Yaşı		Ülke Adı	Emeklilik Yaşı	
	Kadın	Erkek		Kadın	Erkek
ABD	65	66	İsveç	64	65
Almanya	63	63	İsviçre	64	66
Belçika	59	60	Japonya	68	69
Fransa	60	59	Kanada	62	64
Hollanda	62	63	Kore	73	71
İngiltere	62	64	Meksika	68	72
İspanya	63	62	Norveç	64	65
İtalya	61	61	Türkiye	58	60

Nüfusun Yaşlanması ya da Yaşlı Nüfus Problemi

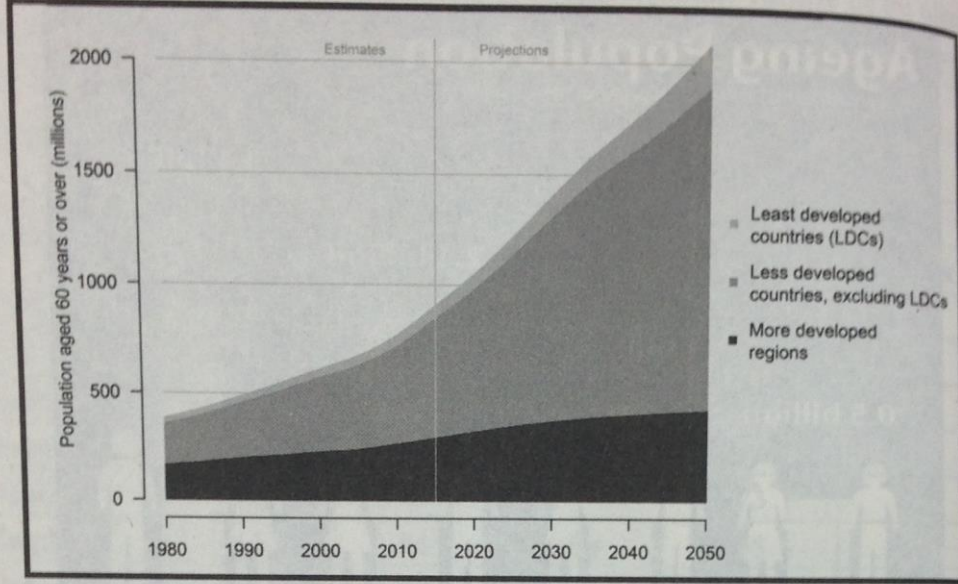
Dünya nüfusunda görülen en önemli problemlerden biri de nüfusun yaşlanması, ya da yaşlı nüfus problemidir. Bir ülkeden diğerine oranlar değişmekle birlikte hemen bütün ülkelerde mevcut nüfus yaşlanmaktadır.

Nüfusta yaşlanma 21.Yüzyıl'ın belki en önemli toplumsal dönüşümle ilgili olaylarından biridir. Bu dönüşüm finanstan konuta, ulaşımdan sosyal güvenliğe kadar sayısız kesimi doğrudan etkileyecektir. BM tahminlerine göre 60 yaş ve üzeri yaşlı kişilerin sayısı, 2050 yılına kadar iki katına, 2100 yılına kadar da üç katına çıkacaktır (Şekil 7). Rakam olarak ifade etmek gerekirse 2017'de dünya genelinde 60 yaş ve üzeri nüfus 962 milyon (dünya nüfusunun % 13'ü) iken, bu rakam yıllık % 3 büyüyerek 2050'de 2,1 milyara, 2100'de de 3,1 milyara yükselecektir.

Şekil 7. Nüfusta yaşlanma; 1990'da dünya genelinde 500 milyon olan yaşlı nüfus miktarının 2050'de 2 milyarı geçeceği öngörüsü.

Küresel olarak, 60 yaş ve üstü nüfus tüm genç yaş gruplarından daha hızlı büyümektedir. Hâlihazırda Avrupa % 25'lik oranla 60 yaş ve üzerindeki nüfusun en yüksek olduğu bölgedir. Dünyanın diğer bölgelerinde de hızlı yaşlanma yaşanacak, bu yüzden 2050 yılına kadar Afrika dışındaki tüm dünya bölgeleri 60 yaş ve üstündeki nüfuslarının neredeyse dörtte biri veya daha fazlasına sahip olacaktır. Yine BM verilerine göre 80 veya daha yukarı yaştaki kişilerin sayısı ise 2017 yılında 137 milyondan 2050 yılına kadar 425 milyona, 2100 yılına gelindiğinde ise 909 milyona çıkacağı tahmin edilmektedir (Şekil 8).

Şekil 8. 1980'den 2050'ye yaşlı nüfusun gelişmiş, az gelişmiş ve geri kalmış ülkelere göre oranı (UN 2017'den).

Genel olarak bakıldığında bütün dünyada insanların daha uzun yaşamaya başladıkları görülmektedir. Geçen yüzyılda ölüm sebebi olan verem, kolera, tifo gibi hastalıkların tedavi yolları yaygınlaşmış, bebek ve çocuk ölümlerinin azaltılması konusunda gerekli ilerleme sağlanmıştır. Bütün bunlar ortalama ömrü uzatmaktadır. Ortalama ömrün uzaması yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının artmasına yol açmaktadır. Ortalama ömrün uzaması yaşlı nüfusun sağlığını, bağımsızlığını ve hareketliliğini de korumayı gerektirmektedir. Ayrıca yaş ilerledikçe yaşlıların hastalıklardan korunmasının da sorun haline geldiği bilinmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşlı ve güçsüz insanların çoğunluğu ihtiyaç duyulan sağlık bakım masraflarının çok az bir kısmını karşılayabilmektedir. Dolayısı ile yaşlı nüfusun bakımı sosyal güvenlik sistemleri üzerine ayrıca bir ekonomik yük getirmektedir. Yaşlıların toplam nüfus içindeki oranlarının artması yaşlıların temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi ve bakımları için devlet bütçelerinden daha fazla kaynağın ayrılmasını gerekli kılmaktadır. İlerleyen yaşlarda tedavisi zor ve pahalı hastalıklar daha fazla görülmektedir. Aileler genellikle bu masrafları karşılayamamakta ve dolayısı ile sosyal güvenlik kurumları yaşlıların bakım ve tedavi giderleri için bütçelerinden daha fazla pay ayırmak zorunda kalmaktadır. Yaşlı nüfusun bakımı, barınması, hastalıklara karşı direnci, sosyal güvenlik giderleri, gibi sorunlar hem gelişmiş ülkelerin, hem de gelişmekte olan ülkelerin nüfusla ilgili sorunları arasındadır.

Önümüzdeki yıllarda birçok ülke, artan yaşlı nüfus için kamu sağlığı, emekli maaşları ve sosyal güvenlik sistemleriyle ilgili mali ve politik baskılarla karşı kar-

şıya kalacaktır. Yukarıda da bahsedildiği üzere emeklilik yaşının yükseltilmesiyle ilgili tartışmalar da yine bu konu ile ilgilidir.

Diğer yandan göçmen kabul eden ülkeler ile uluslararası göçlerin yönüne ve çeşitli özelliklerine bir de bu açıdan bakılmalıdır. Doğurganlığın azalması ve uzun ömürlülüğün artması, dünya genelinde yaşlanan nüfusun temel itici güçleri iken, uluslararası göç, bazı ülke ve bölgelerde nüfus değişiminin (gençleşme yönünde) yaşanmasına da katkıda bulunmaktadır. Büyük göç akımlarını kendilerine çeken yaşlı nüfuslu ülkeler için uluslararası göçlerin, en azından geçici olarak bu ülkelerde yaşlanma sürecini yavaşlatabileceği düşünülmektedir.

Cinsiyet Sorunları

Günümüz dünyasında ırk ayrımları, kültürel farklılıklar, ekonomik eşitsizlikler toplumsal hayat üzerinde derin bir şekilde etkili olmakta ve bunların sonuçları her geçen gün daha derin bir ayrım oluşturacak şekilde ortaya çıkmaktadır. Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün dünyada insani değerler ve temel insan hakları önem kazanmakta, ön plana çıkmaktadır. Bütün olumlu gelişmelere rağmen ciddiye alınmayan, önemsenmeyen ve yaşam hakkının istismarına kadar uzanan cinsiyet ayrımının da bir taraftan sürdüğü görülmektedir. Dünya nüfusunun yarısına yakını kadınlar oluşturmaktadır.

Dünya nüfusunun geneli ile ilgili en önemli sorunlardan birinin cinsiyet ayrımı olduğu bilinmektedir. Cinsiyet ayrımı toplumsal hayat üzerinde o kadar derin etkiler oluşturmuştur ki, dünyanın birçok yerinde cinsiyet ayrımı doğum öncesi kız bebekler aleyhine başlar, ölüncüye kadar kız bebek ve kadınların aleyhine devam eder. Kız bebeklerin çocukluk ve ergenlik dönemlerindeki sağlıksızlığın beslenme veya aile içi ilişkilerin sonuçları yetişkinlik döneminde ortaya çıkmaktadır. Milyonlarca kadın, genç sayılabilecek yaşlarda iken, daha çocukluk dönemindeki baskılar ve eşitsizlik yüzünden erken yaşlanmaktadır. Kadınların bebeklikten itibaren karşı karşıya kaldığı sorunlar arasında, yetersiz beslenme, gebelik ve doğumla ilgili sağlık sorunları, tehlikeli çalışma koşulları, eğitim seviyesinin düşüklüğü, mirastan yoksun bırakılma, şiddete ve yaşam tarzına bağlı hastalıklar yer almaktadır. Modernleşme ve ekonomik kalkınmanın kadın erkek arasındaki eşitsizliği azaltacağı düşünülmektedir. Bu düşünceye rağmen dünyanın en gelişmiş bölgelerinde -başta Amerika olmak üzere, Batı Avrupa ve Avustralya'da- hennüz eşitlik sağlanamamıştır. Bu konudaki en basit örneklerden biri aynı işi yapan kadın ve erkeklerin aynı ücreti almamasıdır. Almanya'da kadınlara erkeklere verilen ücretin % 76'sı, ABD'de % 75'i, Japonya'da % 51'i Rusya'da % 40'ı verilmektedir. Dünya'nın hemen her yerinde kadınlar olumsuz anlamda ayrıma tabi tutulmaktadır. Afrika'daki durumu yansıtmak için aşağıdaki fotoğraf iyi bir örnektir (Foto 2).

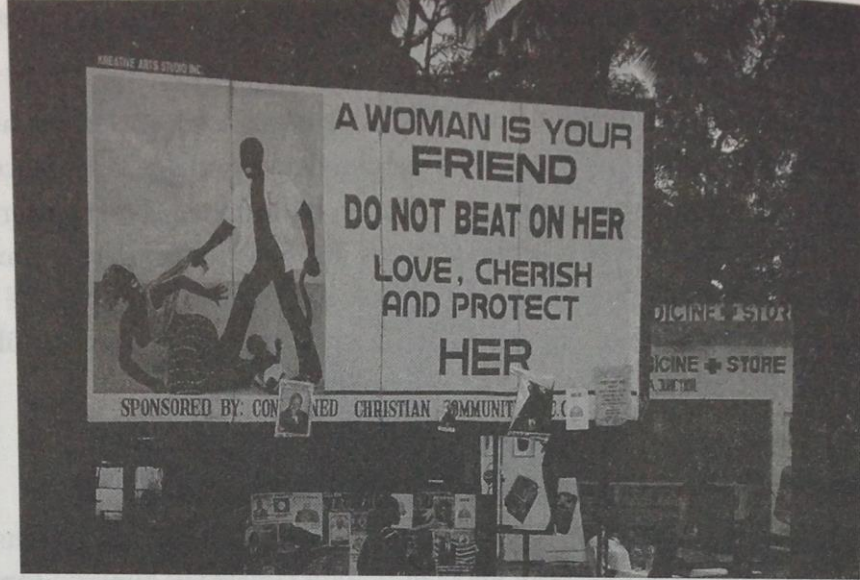

Foto 2. Afrika'da "Kadın senin arkadaşındır, ona şiddet kullanma, onu sev, değer ver, koru" mesajını içeren bir ilan.

Kadına yönelik şiddet belirli ülke ya da coğrafyalarla sınırlı değil, aksine dünyanın hemen her yerinde görülebilmektedir Uluslararası Af Örgütü raporlarına göre dünyada kadınların 1/5'i işkence görmektedir. Benzer bir tespit Dünya Bankası raporlarında yer almaktadır. Buna göre kadınların 1/5'i fiziksel veya cinsel saldırıya maruz kalmaktadır. Kadınlara yönelik işkence, kadınların erkeklerle eşit hakları reddeden ve şiddeti meşrulaştırmaya çalışan tüm kültürlerle yerleşmiştir. Kadınların fiziksel veya cinsel saldırıya maruz kalması durumu Mısır'da %35, Hindistan'da %40 civarındadır (Özey 2008). Bu konudaki en dramatik manzara Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanmaktadır. Bu ülkelerde günde ortalama üç kadın kocası veya erkek arkadaşı tarafından öldürülmektedir.

Günümüzde kadınların erkeklerden daha uzun yaşadığı, ileri yaşlarda kadın nüfusun erkeklerden fazla olduğu bilinmektedir. Buna rağmen dünyanın 6 ülkesinde erkek nüfusu kadınlardan fazladır. Bunlar; Hindistan, Bangladeş, Nepal, Malawi, Bhutan ve Maldivler'dir. Bu ülkelerde geleneksel kültürün ailenin devamlılığı konusunda erkeklere yüklemiş olduğu misyonun bir sonucu kız çocuklar istenmemektedir. Tıbbi teknolojinin gelişmesi bu alanda doğum kontrolü amacıyla kullanılmakta ve anne karnında cinsiyeti belirlenen kız bebekler kürtaj yoluyla alınmaktadır. Bunun sonucu olarak dünyaya gelen kız bebek sayısı erkeklerden az olabilmektedir (Foto 3).

Pakistan'da istenmeyen bebekleri öldürme eğilimi giderek yaygınlaşıyor

CNN

21 Temmuz 2011 | A A

Pakistan'ın en büyük kenti Karaçi'deki bir morgda, her biri bir ekmek somunu büyüklüğünde olan bedenler dondurucunun bir rafında yan yana dizili bir halde duruyor.

Her biri çuvalın içine konmuş olan bebekler, Pakistan'ın en büyük trajedilerinden birinin kurbanı: Yeni doğan bebeklerin öldürülmesi ve ardından atılması.

Foto 3. Pakistan'da istenmeyen bebekler.

2000 yılında Çin'de 100 kız çocuğa karşılık 117 erkek çocuk, Hindistan'ın Pencap eyaletinde 1000 erkek çocuğa karşılık 793 kız dünyaya gelmiştir (Özey 2008). Çin'de (günümüz şartlarında biraz yumuşatılmış olsa da) yakın zamana kadar uygulanmakta olan nüfus planlaması ailelerin tek çocuk sahibi olmasını öngörmektedir. Bu kültürel etkilerle birlikte düşünüldüğünde aileler bir çocukları olacaksa onun da erkek olmasını istemektedirler. Dolayısı ile ultrason teknolojisi kullanılarak anne karnında cinsiyet belirlenmekte ve kız bebekler kürtaj yoluyla alınmaktadır. Sonuçta Çin'in bazı bölgelerinde 100 kıza 150'den fazla erkeğin düştüğü, normalde kız erkek eşit olması gereken cinsiyet oranlarının alt üst olduğu durumlar ortaya çıkmıştır.

UNİCEF'in bir raporunda Hindistan'da her yıl ölen kız çocukların sayısının erkek çocuklarıkinden 300 bin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kız çocuklar doğumdan hemen sonra boğularak, zehirli meyveler yedirilerek, yiyecek verilmeyerek öldürülmekte veya çeşitli şekillerde cezalandırılmaktadır (Foto 4).

Cahiliye devri babaları gibi öldürdü!

9 aylık hamileliği boyunca eşine erkek bebek baskısı yapan baba, kızı olduğu haberini alınca çılgına döndü. Annenin kocasının elinden zor aldığı bebeği hastanede can verdi.

Haber Kaydet Arkadaşına Gönder

Beğen 49 13 Nisan 2012 18:53 - 7 Yorum - 12.291 Okunma

Hindistan'da kız olduğu için babası tarafından vahşice dövülen 3 aylık Afreen Bebek kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetti.

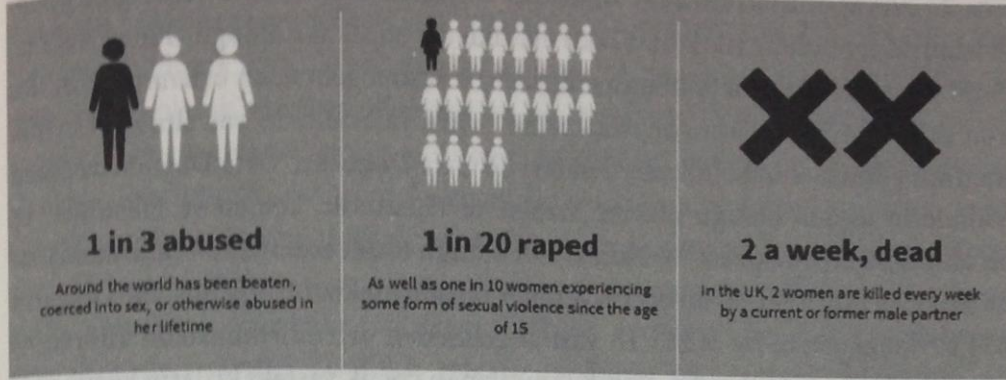
Bangalor'da meydana gelen olayda araba boyacısı baba karısına 9 aylık hamileliği boyunca erkek çocuk konusunda baskı yaptı.

Foto 4. Hindistan'da istenmeyen kız çocukları.

Kanunların cinsiyet ayrımını yasaklamasına rağmen Hindistan'da kız çocukları öldürülmeye devam edilmektedir. Niçin? Kız çocukların istenmeme sebepleri arasında; erkek çocuğun ailenin devamını sağlayacağı, Hindu geleneğine göre babanın ölümü halinde cenaze ateşini erkek çocuğun yakması geleneği, evlenme sırasında kız tarafının drahoma verip, erkek tarafının drahoma alacak olması gibi nedenler sayılabilir.

Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden 5.si "cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınları ve kızları güçlendirmek" olarak belirlenmiş (gender equality), gelecek 10 yıllar içinde bu hedefin gerçekleşmesi için hükümetlere tavsiyelerde bulunmuştur. 2014 yılı itibarıyla yasalarında ayrımcılık bulunan 143 ülke ile yapılan mutabakatta yeni yasal düzenlemelerle bu ayrımcılığın kalkması yönünde anlaşmalara varılmış, 52 ülke ise bu yönde bir adım atmamayı tercih etmiştir.

Kadına karşı şiddet bütün ülkelerde, özellikle de bazı sektörlerde bir salgın gibi toplumları kuşatmış durumdadır. Dünya genelinde kadınların yüzde 35'i fiziksel ve / veya cinsel saldırıya uğramakta, bu saldırıları yapanlar da genellikle kadınların en yakınındaki kişiler; eşler, diğer aile fertleri ya da akrabalarıdır. Şiddete maruz kalanlar daha çok eşlerinden zarar görürken, cinsel saldırılara maruz kalanlar ise daha çok eşi olmayanlar / yalnız yaşayanlardır.

Şekil 9. Dünya çapında her üç kadından biri şiddet ya da cinsel saldırıya maruz kalmakta, 20 kadından biri kaçırılmakta ve sadece İngiltere’de (UK) bile her iki haftada bir kadın cinayete kurban gitmektedir. (<https://www.restoredrelationships.org/about-vaw/>)

Çocuk Gelinler

Cinsiyetle ilgili sorunlar tartışılırken üzerinde durulması gereken konulardan bir çocuk gelinlerdir. Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Çocuk Hakları sözleşmesine göre 18 yaşın altındaki herkes çocuktur.

Bireyin her hangi bir konudan düşünebilmesi, karar verebilmesi ve verdiği kararın sorumluluğunu taşıyabilmesi için bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak belirli bir olgunluğa ulaşması gerekmektedir. Bütün bunlar bireyin fizyolojik olarak 18 yaşına gelmesine kadar ancak gerçekleşmektedir. İnsan hayatındaki önemli karar ve dönüm noktalarından biri evlilikle ilgili verilen karardır. Bu karar verilirken bireyin bedensel ve ruhsal gelişimini tamamlamış olması gerekmektedir (Özcebe ve Küçük Biçer, 2013) 18 yaşından önce yapılan evlilikler ‘çocuk evlilikleri’ ve on sekiz yaşından önce evlenen kız çocukları ise ‘çocuk gelin’ olarak kabul edilmektedir.

Çocuk yaşta yapılan evlilikler, gelişmiş Batılı ülkeler de dâhil olmak üzere, dünyanın farklı bölgelerinde rastlanan toplumsal sorunlardan biridir. İster gelişmiş isterse gelişmekte olsun bütün Dünyada çocuk evlilikleri görülebilmektedir. Çocuk evliliklerin oranları bazı ülkelerde sırası ile şöyledir; ABD %4, Portekiz %6, Arjantin %12, Afganistan %53 ve Nijer %62 (Özcebe ve Küçük Biçer, 2013). Bu sorunun iki yönü vardır. Birincisi hem kız hem de erkeğin yaşının yasal evlilik yaşının altında olduğu evliliklerdir. İkincisi ise kızların yaşının küçük, erkeklerin yaşının büyük olduğu evliliklerdir. Erkek çocuklar içerisinde çocuk evliliklere rastlanmakla birlikte, dünya genelinde bu oran kızlar içerisinde daha fazla olup, erkek çocuklardan yaklaşık 5 kat daha fazladır (Anık ve Barlin, 2017). Tüm dün-

yada 20-24 yaş arası kadınların %36'sının 18 yaşına ulaşmadan evlendiğine yönelik istatistikler bulunmaktadır. Erken evliliklerin en sık görüldüğü Güney Asya'da, 15-24 yaş arası kişilerin %48'inden fazlası 18 yaşına gelmeden evlenmektedir. Bu oran Afrika'da %42, Orta Amerika'da ise %30'a yakındır. 18 yaş altındaki evlilik oranının yüksek olduğu bölgelerden biri de Orta Doğu'dur. Orta Doğuda da erken evliliklerin yaygın olduğu ülkeler Yemen ve Filistin'dir. Yemen ve Filistin'de, 18 yaş altındakilerin yaklaşık %50'sinin evli olduğu tespit edilmiştir. Hindistan'da ise kız çocuklarının %40-60'ını çocuk gelinler oluşturmaktadır. Afganistan'da kızların %54'ü, Bangladeş'te ise %51'i 18 yaşına gelmeden evlendirilmektedir (Boran ve diğerleri, 2013). Çocuk gelin olarak tanımlanan çocuk yaştaki kızların küçük yaşta evlendirilmesinin farklı sebepleri vardır. Bu sebepler arasından yoksulluk, toplumsal cinsiyet algısı, yerel değerler ya da töreler, eğitim eksikliği, yasal yetersizlikler ile toplumsal çatışma ve sıcak savaşlar başlıca nedenler arasında sayılmaktadır. Kentler ile kırsal bölgelerde yaşayan kız çocuklarının karşılaştırılmasında kırsal kesimde yaşayan kız çocuklarının bu tür evliliklere maruz kalma riskleri çok daha yüksektir. Yine yoksul ailelerdeki kız çocuklarının, çocuk gelin olma risk, zengin ailelerdekinden daha fazladır (Anık ve Barlin, 2017).

Kız çocuklarının erken evlendirilmesi kız çocuğun ruhsal ve bedensel gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Bir taraftan büyümeye, diğer taraftan ise evliliğin yüklediği sorumluluklarla boğuşmaya çalışan bu kadınların (çocukların) aile bağını ve samimiyetini yakalayamamaları nedeniyle, ilerleyen yaşlarında psikolojik sorunlar yaşayabilecekleri ifade edilmektedir (Yağbasan ve Tekdemir, 2017). Erken evlilik yapan çocuk aslında henüz psiko-sosyal büyüme ve gelişmesini tamamlamamıştır. Gelişme döneminde olan bir çocuk evlilik ile ağır bir yük altına girmektedir. Bir taraftan çocuk yaşta aile sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalmaları, bir taraftan da yükümlülükleri yerine getirememeleri sıkça şiddete maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Bir taraftan da çocuk yaşta taşınması beklenen ağır sorumluluğun sonucu travmalar yaşamalarına ve çocuklarını yetiştirirken de sık sık sosyal sorunlarla karşılaşmalarına yol açmaktadır. İyi bir gelin ve anne olması rolü ağır gelebilmekte, psikolojik sorunların yanı sıra depresyonları da beraberinde getirmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere Dünyanın değişik bölgelerinde kız çocuklarının yasal evlenme yaşının altında evlendirilmeleri ile "çocuk gelin" sorunu yaygın olarak görülen bir durumdur.

Çocuklar

Nüfusla ilgili sorunlardan biri çocuklarla ilgili olanıdır. Öncelikle kimin çocuk sayıldığı konusunda önemli bir kavram kargaşası olup, çocukların yaş grup-

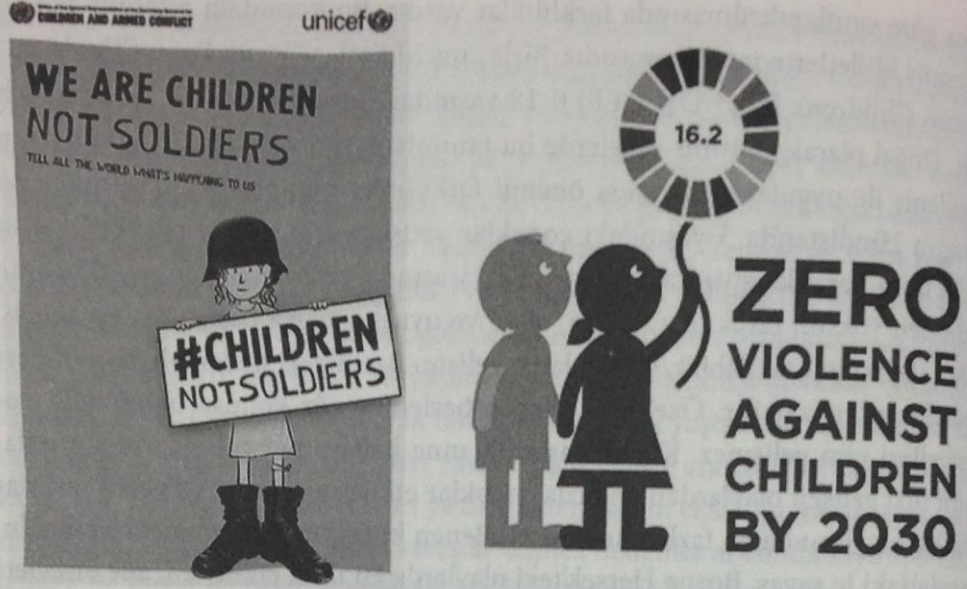
larına göre sınıflandırılmasında farklılıklar vardır. Bu konudaki referans noktası Birleşmiş Milletlerin tanımlamasıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (The United Nations Children's Fund-UNICEF) 0-18 yaşındaki insanları çocuk kabul etmektedir. Doğal olarak gelişmiş ülkelerde bu tanımlamaya uymaktadır. Ancak resmi kabulleniş ile uygulama arasında önemli farklılıklar olduğu da anlaşılmaktadır. Örneğin Hindistan'da 5 yaşındaki çocuklar yetişkin gibi evlendirilebilmektedir. Çocukların karşı karşıya kaldığı sorunlar arasında yetersiz beslenme, dövülme, eğitimden yoksun bırakılma, sigara, alkol ve uyuşturucuya başlatılma ile ağır işlerde çalıştırılma sayılabilir. Çocukların gelişim özellikleri nedeniyle hastalıklara karşı dirençleri zayıftır. Özellikle yetersiz beslenme söz konusu olduğunda potansiyelleri tam gelişmez. Küçük yaşlarda anne-babaya bağımlılıklarından dolayı sıra dışı gelişen olaylardan en fazla çocuklar etkilenmektedir. Örneğin savaşlar ve kıtlık olaylarında en fazla olumsuz etkilenen kitleyi çocuklar oluşturmaktadır. Ruandadaki iç savaş, Bosna Hersek'teki olaylarda en fazla etkilenen, aile bireyleri katledildiği için çocuklar olmuştur.

Çocuklara Kötü Muamele

Çocukların karşı karşıya kaldığı sorunlardan biri sağlıksız ortamlarda büyümek ve onlara gösterilen muamele ile ilgili olanıdır. Dünya çocuklarının yarısından fazlasının şehirlerde yaşadığı bilinmektedir (UNICEF, 2012a). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde şehirlerde alt yapı sorunlarının çözülmemiş olması eğitim alanları ve sosyal kültürel alanların yetersizliğine yol açmaktadır. Bunun yanında geleneksel aile yapılarının çocuk terbiyesinde en önemli yollardan birini dayak olarak görmesi, çocuğa yönelik şiddetin yaygınlığının sebepleri arasındadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 32. Maddesi çocukların yetişkinlerin çalıştığı işlerde çalışmasını yasaklamasına rağmen gelişmekte olan ülkelerde, aileler çocuklarını ailenin yükünü paylaşacak unsur olarak görmekte ve çocuğun gelişim özelliklerine uymayan işlerde çalıştırabilmektedir. Gelişmiş ülkeler ile bazı gelişmekte olan ülkelerde anayasa ve kanuni düzenlemelerle çocukların çalıştırılması yasaklanmış ve çocuk istismarı olarak kabul edilmiştir. Buna rağmen gelişmekte olan ülkelerde özellikle şehirlerde aileler çocuklarını çalıştırmaya devam etmektedir.

Çocuklara yönelik kötü muamelenin bir başka boyutu da çocuk askerlerdir. Çocuk askerler ilerleyen bölümlerde ayrı bir başlık altında alınmış olmakla birlikte Bazı Afrika ülkelerinde ve özellikle Afganistan'da çocukların çatışma ortamlarına itilmesi de dünyanın kanayan yaralarından biridir. Birleşmiş Milletle gelecekle ilgili çalışmalarında gerek çocuk askerliği, gerekse çocuklara yönelik kötü muamelenin azaltılması için ülkeleri ortak hareket etmeye ve gerekli yasal düzenlemeleri yapmaya davet etmektedir (Şekil 10-11).

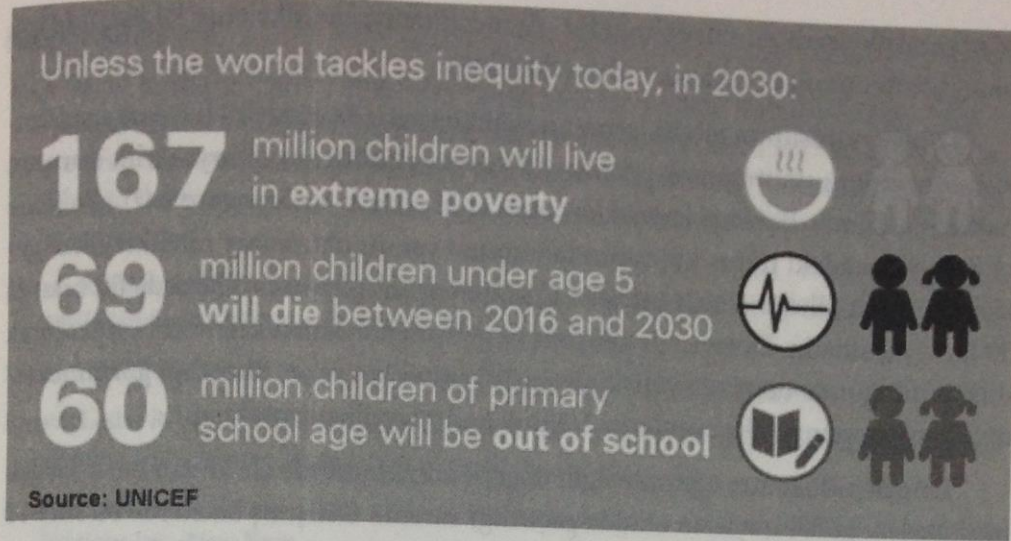

Şekil 10-11. UNİCEF'in çocuk askerliğe karşı, BM'nin de 2030 yılına kadar çocuklara yönelik şiddetin azaltılması çağrısı ile ilgili afişleri.

Çocukların Eğitimi

Dünyada okul çağındaki çocukların ancak %90'ı okullara devam edebilmektedir. Bu oran ülkelerin gelişmişliğine bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, Orta Afrika ülkelerinden Ruanda'da ilkokulu tamamlama yaşı 15-19 yaş aralığı olup, bu yaş grubundakilerin ancak % 14 okullara devam edebilmektedir (UNICEF 2012a). Bu ülkede kız ve erkeklerin okula gidebilme oranları eşittir. Yine, Orta Afrika ülkelerinden Benin'de ise erkeklerin % 56'sı kızların % 38'i ilkokula devam edebilirken, ortaokula devam edenlerin oranı erkeklerde % 11, kızlarda ise % 4'tür (UNICEF 2012a).

Nitekim Birleşmiş Milletler'in kalkınma hedeflerinde çocuklara yönelik iyileştirmeler yapılması da istenmekte, bu yönde bir gayret olmazsa çocukları bekleyen tehlikelerin artarak devam edeceği vurgulanmaktadır (Şekil 12).

Şekil 12. Bugün yeterli tedbir alınmazsa 2030 yılına kadar 167 milyon çocuk aç kalacak, 69 milyon çocuk 5 yaşına gelmeden ölecek ve 60 milyon çocuk ilkokula bile gidemeyecek.

Dünya'ya gelen çocukların ortalama ömrü Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde 48 yıl iken, Hollanda'da 81 yıldır (UNICEF, 2012b). Çocukların hayatta kalma ve kendini gerçekleştirebilmeleri ile ülkelerin gelişmişliği arasında sıkı bir ilişki olduğu bilinmektedir. Sağlıklı ve iyi beslenmiş çocukların sağlıklı yetişkinler haline geleceği, hem kendileri için hem de mensubu oldukları topluma daha iyi bir gelecek temin edecekleri kabul edilmektedir.

Dünya nüfusunun genelini ilgilendiren hususlardan biri eğitim seviyesi ile ilgili olmaktadır. Ülkelerin gelişmişliği ile sahip olduğu nüfus kitlesinin eğitim durumu arasında ilişki olduğu bilinmektedir (Tümer tekin ve Özgüç 2004). Nüfusun niteliklerinden eğitim söz konusu olduğunda akla ilk gelen okuryazar çağdaki nüfus kitlesinin ne kadarının okuma yazma bildiğidir. Okuryazar olmak nüfusun tek başına eğitimin niteliğini belirleme konusunda yeterli olmamakla birlikte, bir ülkenin kalkınmışlığı, genel refah seviyesi, demokratik teamüllerin gelişip gelişmemesi, dünya kültürüne, bilim ve teknolojiye katkısını belirleme konusunda önemli ipuçları verebilmektedir. En yüksek refah seviyesine sahip olan, bilim ve teknolojiye katkı yapan, demokratik teamüllerin işlerlik kazandığı ülkelerin ortak özelliklerinden biri kadın erkek fark etmeksizin okuma yazma çağına girmiş nüfusun tamamına yakının okuryazar olduğudur. Buna karşılık kişi başına milli gelirin düşük, bilim ve teknoloji transfer eden, demokratik teamüllerin gelişmediği, aşiret yapısının gücünü koruduğu, monarşik, oligarşik veya otokratik yönetim sistemlerinin hâkim olduğu ülkelerin ortak özelliklerinden biri ve en önemlisi genel

okuryazarlık oranının düşüklüğüdür. Aynı zamanda bu ülkelerde kadın nüfusun okuryazarlık oranı erkeklerden daha düşüktür.

Dünya nüfusunun niteliklerine ait sağlıklı veri elde etmenin her zaman mümkün olmadığını unutmamak gerekir. 15 yaş üzeri nüfusun okuryazarlık durumu hakkında Dünya Bankası kaynaklarından elde edilen verilere göre bazı ülkelerde okuryazar çağdaki nüfus kitlesinin tamamına yakını okuryazar nitelikteyken, gelişmekte olan ülkeler içinde yer alan Çad, Etiyopya⁹ gibi bazı ülkelerde bu oran % 30'lar civarındadır. Dolayısı ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bir bütün olarak düşünüldüğünde dünyada yetişkinlerin 1/5'inin okuryazar olmadığı görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin 2/3'ünü kadınlar oluşturmaktadır.

Dünya nüfusunun eğitimle ilgili değerlendirilmesinde ele alınan hususlardan biri ülkelere göre bireylerin okulda geçirdiği süredir. Gelişmiş ülkelerde bu süre 12 (Norveç) ile 10¹⁰ (Lüksemburg) yıl arasındadır. Gelişmekte olan ülkelerden Sudan ve Afganistan'da ise 3 yıl civarındadır. Dolayısı ile dünya nüfusunun önemli sorunlarından biri eğitim durumu ve bu eğitimin niteliğidir.

9 <http://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS/countries>

10 Human Development Report 2011

Kaynakça

- Anık, M. ve Barlin, R. (2017). Türkiye'de Çocuk Gelinler Sorunu: Balıkesir Örneği, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi Cilt / Vol: 6, Sayı/Issue: 3, 2017 Sayfa: 1827-1841.
- Boserup, E. (1965) The Conditions of Agricultural Growth The Economics of Agrarian Change Under Population Pressure, [https:// www.biw.kuleuven.be/aee/clo/idessa_files/boserup1965.pdf](https://www.biw.kuleuven.be/aee/clo/idessa_files/boserup1965.pdf)
- Boran, P., Gökçay, G, Devocioğlu, E ve Eren, T. (2013). Çocuk gelinler Child brides, Marmara Medical Journal 2013; 26:58-62.
- Braudel, F. (1991). Maddi Medeniyet ve Kapitalizm, Ağaç Yayıncılık, İstanbul.
- Brown, Lester R. (1979). Yirmidokuzuncu Gün; Dünya Kaynakları Karşısında İnsan İhtiyaçları, İstanbul Üniv. İşletme İktisadi Enst. Yay. No:43, İstanbul.
- Brun, H (2005). The World Today, Current Problems and Their Origins, AMSCO School Publications Inc., New York.
- Downs, R.B. (1994). "Yiyecek Bekleyen Ağızlar, Thomas Malthus (1766-1834) Nüfusun Artışı Üzerine Deneme", Dünyayı Değiştiren Kitaplar (Çev.: Erol Güngör), Ötüken Yay., İstanbul.
- Freidman, G. (2011). Gelecek 100 Yıl, Pegasus Yay., İstanbul.
- Özcebe, H. Ve Küçük Biçer, B. (2013). Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: Çocuk evlilikler (An important female child and woman problem: Child marriages) Türk Pediatri Araştırmaları Dergisi 2013; 86-93.
- Özey, R. (2008). Günümüz Dünya Sorunları, Aktif Yayınları, İstanbul.
- Ravenstein, E. G. (1990). "Ravenstein on Global Carrying Capacity" Population and Development Review Vol. 16, No. 1 (Mar., 1990), pp. 153-162
- Roser, M. - Ortiz-Ospina, E. (2017). World Population Growth <https://ourworldindata.org/world-population-growth>
- Şahin, S. (2007). Geçmiş Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği, Gazi Kitabevi Yay., Ankara.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2004). Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekân, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- UN (2017). World Population Prospects, Data Booklet.
- UN (2017b). World Population Ageing, (http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Highlights.pdf)
- UNESCO (1974). Courier, July-August 1974, Paris, (<http://unesdoc.unesco.org/images/0007/000748/074876eo.pdf>)
- UNICEF (1990). Child Survival And Population Growth, (https://www.unicef.org/.../Sourcebook_Children_1990s)
- UNICEF (2012a). Progress for Children A Report Card on Adolescents Number 10, April 2012
- UNICEF (2012b). Children in an Urban World The State Of The World's Children 2012, Unicef Media, New York.

Yağbasan, M. ve Tekdemir, N. (2017). Sosyolojik Perspektiften Çocuk Gelinlerin Yaşadıkları Travmalar (Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Özelinde Anne-Çocuk İlişkisi Ve İletimi Bağlamında Bir Alan Araştırması), Sosyal Bilimler Dergisi (The Journal of Social Sciences)

<https://www.un.org/development/desa/publications/graphic/wpp2017-global-population>

<https://ourworldindata.org/world-population-growth>

<https://www.restoredrelationships.org/about-vaw>

<http://www.un.org/en/globalissues/briefingpapers/endviol>

Günümüz Dünya Sorunları

Editörler:
Hamza AKENGİN
İskender DÖLEK

 PEGEM
AKADEMI

Editörler: Prof. Dr. Hamza AKENGİN - Dr. Öğr. Üyesi İskender DÖLEK

GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI

ISBN 978-605-241-498-9

DOI 10.14527/9786052414989

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2018, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Aralık 2018, Ankara

Yayın-Proje: I. Tual Şekercigil

Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım

Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Tarcan Matbaacılık Yayın. San. - Murat Tarcan

İvedik Cad. No: 417

Yenimahalle/Ankara

Tel: 0312 384 34 35

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 25744

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Bölümler ve Yazarları

Editörler: Prof. Dr. Hamza AKENGİN - Dr. Öğr. Üyesi İskender DÖLEK

1. Bölüm: Nasıl Bir Dünyada Yaşıyoruz?

Prof. Dr. Hamza AKENGİN

Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

2. Bölüm: Nüfus Sorunları

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. Hamza AKENGİN

Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

3. Bölüm: Göç ve Göçlerle İlgili Sorunlar

Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi

4. Bölüm: Küresel Beslenme, Açlık ve Yoksulluk

Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi

5. Bölüm: Dünyada Hak İhlalleri

Öğr. Gör. Seyithan HAS

Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

Öğr. Gör. İrfan BAYTAR

Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

Öğr. Gör. Murat ERGİNYÜREK

Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

6. Bölüm: Irkçılık, Etnik Ayrım, Din ve Mezheplerle İlgili Sorunlar

Doç. Dr. Murat YILMAZ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi

7. Bölüm: Dünyada Eğitimle İlgili Sorunlar

Dr. Öğr. Üyesi Kerem ÇOLAK

Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Gizem BENGİÇ ÇOLAK

Trabzon Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi

8. Bölüm: Terör

Doç. Dr. İlhan TURAN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Öğr. Gör. Cahit İSKENDER

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

9. Bölüm: Çocuk Askerler Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Hamza AKENGİN

Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

10. Bölüm: Yerleşmelere Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Sorunlar

Doç. Dr. Meryem HAYIR KANAT

Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Arife KARADAĞ

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

11. Bölüm: Çevre Sorunları

Doç. Dr. Hülya KAYALI

Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi

12. Bölüm: İklim Değişmeleri ve Küresel Isınma

Dr. Öğr. Üyesi İskender DÖLEK

Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Öznur YAZICI

Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

13. Bölüm: Küreselleşme

Dr. Öğr. Üyesi Özlem ULU KALIN

Artvin Çoruh Üniversitesi Eğitim Fakültesi

14. Bölüm: Teknolojik Afetler

Doç. Dr. İlhan TURAN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

15. Bölüm: Enerji Menşeli Sorunlar

Dr. Öğr. Üyesi Muazzez HARUNOĞULLARI

Kilis 7 Aralık Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

16. Bölüm: Günümüz Dünya Sorunları Bağlamında Medya ve Etkileri

Dr. Hacer DOLANBAY

Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

NASIL BİR DÜNYADA YAŞIYORUZ?

Günümüz ve Geçmiş.....	1
1453'te Dünya	2
1750'de Dünya.....	4
1900'lerde Dünya.....	6
Nasıl Bir Dünyada Yaşıyoruz?.....	10
Kaynakça.....	15

2. BÖLÜM

NÜFUS SORUNLARI

Dünya Nüfusunun Gelişim Seyri	18
Optimum Nüfus ya da Kaynakların Nüfusu Besleme Kapasitesi	21
Nüfus Artışı ile İlgili Teoriler.....	22
Nüfus Artış Hızı.....	25
Daha Az Ölüm, Daha Az Doğum	30
Doğurganlık Oranı.....	32
İnsan Ömrünün Uzaması.....	32
Nüfusun Yaşlanması ya da Yaşlı Nüfus Problemi	36
Cinsiyet Sorunları.....	39
Çocuk Gelinler.....	43
Çocuklar	44
Kaynakça.....	49

3. BÖLÜM

GÖÇ VE GÖÇLERLE İLGİLİ SORUNLAR

Giriş	51
Uluslararası İşgücü Akımını Açıklayan Modeller.....	55
Beyin Göçü.....	58
Aylak Turizmi, Aylaklık ve Aylaklar	60

Mecburi (İstemdişı, Gúdümlü, Zoraki) Göçler.....	60
İklim Mültecileri/Ekolojik Mülteciler	61
Sığınmacılar, Mülteciler, Mübadiller, Kaçak Göçmenler, Vatansızlar	62
Hicret Muhacir Tehcir ve Sürgün.....	63
Ermeni Tehciri	64
Mübadele Göçleri ve Mübadiller.....	66
Düzensiz Göç, Kaçak Göçmenler ve Rotalar.....	70
Sığınmacılar, Mülteciler ve Mülteci Kampları	76
Arakan Soykırımı ve Tehciri.....	86
Vatansızlık ve Vatansızlar	89
Kopuntu (Diaspora)	91
Yerinden Edilmişler İçin AB ve Uyum Sorunu	93
Kaynakça.....	100

4. BÖLÜM

KÜRESEL BESLENME, AÇLIK VE YOKSULLUK

Kronik Açlık.....	104
Küresel Mutlak Yoksulluk Sorunu.....	109
Aşırı Yoksulluğun Nedenleri	110
Yoksul Dünya	113
Küresel Su Krizi	119
Balıklaular ve Aşırı Avlanma Sorunu.....	126
Dünyada Beslenme Sorunu.....	131
Obezite: Geleceğin Küresel Sorunu.....	136
Kaynakça.....	141

5. BÖLÜM

DÜNYA'DA HAK İHLALLERİ

Hak Kavramı	143
Savaşlar ve Savaşların Doğurduğu Hak İhlalleri	144
Savaş Suçu	145
Eğitim ile İlgili Hak İhlalleri	146
Ekoloji ile İlgili Hak İhlalleri.....	148
Canlı Türleri ile İlgili Sorunlar	148
Doğal Kaynakların Aşırı Tüketimi ile İlgili Sorunlar	149

Tehlikeli Atıkların Çevreye Verdiği Zararlar	149
Enerji Kaynakları ile İlgili Sorunlar	149
Canlıların Tür ve Sayıları ile İlgili Sorunlar	150
Hava Kirliliği	150
Savaşlar	150
Orman Yangınları	150
Göl ve Bataklıkları Kurutulması	151
Tarım İlaçları	151
Ekonomi ile İlgili Hak İhlalleri	151
Finans Dünyası	152
Uluslararası Para Fonu (IMF)	153
Dünya Bankası ve IMF Politikalarının Yoksulluk Üzerine Etkileri	154
Siyaset ve Hukuk Alanındaki Hak İhlalleri	157
Türkiye'de İnsan Hakları	159
Dünyada Hak İhlalleri	160
Medya ile İlgili Hak İhlalleri	161
Sağlık ile İlgili Hak İhlalleri	162
Sonuç	163
Kaynakça	164

6. BÖLÜM

IRKÇILIK, ETNİK AYRIM, DİN VE MEZHEPLERLE İLGİLİ SORUNLAR

Giriş	167
İrkçılık-Etnik Ayrımcılık ve Nedenleri	167
Din-Mezhep Kavgaları ve Nedenleri	170
Sonuç	175
Kaynakça	178

7. BÖLÜM

DÜNYADA EĞİTİMLE İLGİLİ SORUNLAR

Nitelikli (Kaliteli) Eğitim	189
Eğitim Dünyayı Hangi Yönde ve Ne Ölçüde Değiştirebilir?	196
Kaynakça	199

8. BÖLÜM**TERÖR**

Terörün Tanımı.....	201
Terörün Nedenleri.....	202
Terörizmin Amacı	203
Terörün Unsurları	204
Terörizmde Kullanılan Eylem Biçimleri.....	204
Terörün Kullandığı Silahlar.....	204
Terörizmin Kaynakları.....	205
Terör ve Terörizmin Tarihi Kökeni	206
Küresel Ölçekte Yaygınlaşması	207
Terörizmin Çeşitleri	208
Terör Neden Bir Dünya Sorunudur?	210
Sonuç.....	212
Kaynakça.....	214

9. BÖLÜM**ÇOCUK ASKERLER SORUNU ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Özet	217
Giriş.....	218
Tanımlar ve Teorik Çerçeve	219
Tarihte Çocuk Askerlik.....	220
Niçin Çocuklar Asker Olarak Kullanılıyor?.....	220
Çocuk Askerlerin Yaygın Olarak Görüldüğü Bölgelerin Ortak Bazı Özellikleri.....	223
Çocuk Asker Sorunu Niçin Önemlidir?	224
Günümüz Dünyasında Durum Nasıldır?.....	224
Türkiye'de Durum	225
Kaynakça.....	228

10. BÖLÜM**YERLEŞMELERE BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR**

Sanayi Devrimi Kenti Yeniden Tanımladı.....	231
Nüfus Artışıyla Sorunlar Çığ Gibi Büyüyor.....	231
Kentsel Ekolojik Alanın Etkisi.....	233

Kentler İklimi Değiştiriyor.....	235
Mega Kentler ve Sorunları	236
Yoksul Şehirlere “Kırsal Yoksul” Göçü	237
Küçük ve Orta Büyüklükteki Kentlerin Sorunları	238
Küçük Şehirler Artan Nüfusu Yönetemeyebilir.....	239
Avrupa Şehirlerindeki Sorunlar	240
Şehirleşme ve Kişi Başına Düşen Gelir Arasındaki İlişki.....	240
Kentleşmeye Bağlı Ortaya Çıkan Sorunlar	241
Tarım Alanlarının Amaç Dışı Kullanılması.....	242
Kentler Yamaçlardan Ovalara İndiler	243
Konut Yetersizliği ve Gecekondulaşma	244
Kentleşme Yeni Suç Biçimleri Üretiyor	247
Sosyal Ayrışma ve Kutuplaşma	248
Türkiye’de Yerleşme Kaynaklı Çevre Sorunları.....	249
Kırsal Alanlarda Yaşanan Sorunlar	249
Kırsal Alanlarda Betonlaşma	250
Türkiye’nin Kentsel Alanlarında Yaşanan Sorunlar	252
Sonuç: Küresel Çapta Kentsel Büyüme Yönetebilmek.....	253
Kaynakça.....	255

11. BÖLÜM

ÇEVRE SORUNLARI

Hava Kirliliği.....	258
Su Kirliliği.....	261
Yeraltı Suyu Kirliliği.....	261
Akarsu ve Göl Kirliliği.....	261
Deniz Kirliliği	262
Toprak ile İlgili Sorunlar	264
Ormanlar	267
Katı Atıklar Sorunu	269
Gürültü	270
Kaynakça.....	272

12. BÖLÜM**İKLİM DEĞİŞMELERİ VE KÜRESEL ISINMA**

Giriş.....	273
Kavramlar	275
İklimin Etkisi	277
İklim Değişikliğinin Etkisi	279
Fiziksel Dünya Üzerine Olabilecek Etkiler	279
Beşeri Dünya Üzerine Olabilecek Etkiler.....	283
İklim Krizi ve Göç	283
İklim Değişmelerinden Kaynaklanan Tarihsel Bazı Göçler	286
Gelecekte Yaşanabilecek Göçler	287
İklim Değişikliğine Ve Küresel Isınmaya Dair Karşıt Görüşler	289
Küresel Isınma Yalanı	289
İklim Değişikliği Ve Küresel Isınma Konusunda Kamuoyu Bilinci Oluşturulması	292
Grafik, Heykel, Duvar ve Sokak Sanatı Gözüyle İklim Değişikliği	293
İklim Değişikliği Sergileri	299
İklim Değişikliğine Dikkat Çeken Karikatürler	305
İklim Değişikliği Ve Küresel Isınma İle Mücadeleye Yönelik Uluslararası Girişimler	308
Kaynakça.....	322

13. BÖLÜM**KÜRESELLEŞME**

Giriş	325
Küreselleşmenin Tarihsel Süreci ve Tanımları.....	325
Küreselleşmenin Nedenleri.....	330
Küreselleşmenin Ekonomik Nedenleri	330
Küreselleşmenin Siyasi Nedenleri.....	331
Küreselleşmenin Teknolojik Nedenleri	331
Küreselleşmenin Alanları	331
Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu	331
Küreselleşmenin Siyasal Boyutu.....	335
Küreselleşmenin Sosyal ve Kültürel Boyutları.....	336
Küreselleşmenin Teknolojik/İletişimsel Boyutu	338
Küreselleşmenin Çevresel/Demografik Boyutu.....	339

Küreselleşme ve Evrensel Değerler	342
Küreselleşmeye Yönelik Görüşler	343
Küreselleşme Yanlısı Görüşler	343
Küreselleşme Karşısı Görüşler	345
Küreselleşmenin Sonuçları.....	349
Ekonomik Küreselleşmenin Sonuçları	349
Siyasi Küreselleşme ve Sonuçları.....	349
Sosyo-Kültürel Küreselleşme ve Sonuçları.....	350
Coğrafi ve Ekolojik Küreselleşme ve Sonuçları.....	350
Teknolojik Küreselleşme ve Sonuçları	351
Küreselleşme ve Türkiye	353
Kaynakça.....	355

14. BÖLÜM

TEKNOLOJİK AFETLER

Teknolojik Afet Nedir?	359
Teknolojik Afetlerin Özellikleri.....	359
Savaşlar ve Teknolojik Afetler.....	361
Terör Saldırıları.....	361
Çevre Sorunları.....	368
Teknolojik Araç Gereç ve Makinelerin Yol Açtığı Sosyo-Psikolojik Sorunlar	368
Sonuç.....	369
Kaynakça.....	370

15. BÖLÜM

ENERJİ MENŞELİ SORUNLAR

Giriş.....	373
Enerji Kaynaklarının Coğrafi Dağılışı	375
Enerji Kaynaklarının Rezerv Durumu	376
Enerji Kaynaklarının Üretimi.....	378
Enerji Kaynaklarının Tüketimi.....	381
Enerji Ticareti	383
Nükleer Enerjinin Dünya Enerji Üretimindeki Yeri ve Önemi	387
Petrolün Siyasi Gücü	391

I. ve II. Dünya Savaşları.....	392
Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası Enerji Kaynakları Üzerine Mücadele.....	394
Orta Doğu'da Yaşanan Petrol Menşeli Savaşlar	396
Arap Halk Hareketleri ve Suriye İç Savaşı	399
Enerji Güvenliği.....	401
Bazı Enerji Kaynaklarının Yol Açtığı Çevre Sorunları	404
Kazalarla Oluşan Petrol Kirliliğinin Deniz Canlılarına Etkisi	409
Nükleer Kazaların Çevre ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri	411
Sonuç	414
Kaynakça.....	415

16. BÖLÜM

GÜNÜMÜZ DÜNYA SORUNLARI BAĞLAMINDA MEDYA VE ETKİLERİ

Giriş.....	419
Medya Kavramı ve Önemi	420
Medyanın Toplum Etkilemedeki Rolü ve Yeni Medya Sorunları	421
Doğru Bilgiye Ulaşmanın Zorlaşması	422
Gündemi Belirleme, Gündem Oluşturma	425
Gerçek Hayattan Kopuş: Sanal Âlem.....	426
Propaganda Yoluyla Toplumsal Baskı Aracı Haline Gelmesi.....	428
Medyadaki Nefret Söylemi ve Şiddet.....	429
İçeriğin Asıl Kaynağının Gizlenmesi ve Tarafılık	430
Medya ve Kültür İlişkisi	432
Medya ve Değerler İlişkisi	434
Medya ve Ekonomi İlişkisi	435
Medyanın Tüketici Davranışlarına Etkisi ve Tüketim Çılgınlığı (Reklamlar- İkna Teknikleriyle).....	436
Sonuç.....	437
Kaynakça.....	439
Yazarlar Hakkında.....	443

Günümüz dünyası karşı karşıya kaldığı sorunlar bakımından değerlendirildiğinde bazılarının küresel boyutlu, bazılarının yerel olduğu anlaşılmaktadır. Küresel olanlar bütün insanlığı doğrudan doğruya ilgilendirmektedir. Yerel olanlar ise, özellikle haberleşme ve iletişim imkânlarının gelişmesine bağlı olarak sonuçları itibarı ile insanlığı ilgilendirmekte ve zaman zaman infiallere yol açmaktadır. Dolayısı ile ister yerel olsun, ister genel olsun insanlığın karşı karşıya kaldığı sorunların birlikte düşünülebilmesi için, geleceğimizi temsil eden genç insanların eğitiminde bu konularda bir farkındalık oluşturmak gerekmektedir. Bu eser bu farkındalığı oluşturma konusunda bir hareket noktası olmayı amaçlamaktadır.

yayınlarımıza ilişkin
eleştiri ve önerileriniz için;
elestiri@pegem.net
oneri@pegem.net

PEGEM.NET
...bi dünya kitap için.

ISBN/BARKOD: 978-605-241-498-9